

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vývoj politického systému Maďarska po roce 1989

Martin Kolečák

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

Vývoj politického systému Maďarska po roce 1989

Martin Kolečák

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2012

.....

Poděkování

Děkuji mému novému vedoucímu práce doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, Ph.D. za odborné vedení, rady a čas, který mi věnoval při psaní mé bakalářské práce.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	KONEC SOCIALISMU, VZNIK NOVÝCH STRUKTUR	9
	2.1 První svobodné volby.....	12
	2.2 Nová demokratická vláda.....	12
3	POLITICKÝ SYSTÉM MAĎARSKA	15
	3.1 Politický režim.....	15
	3.2 Přijetí nové ústavy.....	16
	3.3 Zákonodárná moc (parlament).....	17
	3.4 Výkonná moc (prezident, vláda).....	19
	3.5 Soudní moc.....	21
	3.6 Volební systém.....	22
	3.7 Systém samosprávy, administrativní dělení.....	24
	3.7.1. Místní a regionální samospráva.....	25
	3.7.2. Menšinová samospráva.....	26
	3.8 Existence referenda.....	27
	3.9 Stranický systém.....	28
	3.10 Vývoj politických stran ve stranickém systému.....	29
	3.10.1. Socialistické a sociálně demokratické strany.....	30
	3.10.2. Konzervativní strany.....	31
	3.10.3. Liberální strany.....	33
	3.10.4. Krajně pravicové strany.....	35
	3.10.5. Ekologické strany.....	36
4	VOLEBNÍ EXKURS	37
	4.1 2. volební období.....	37
	4.2 3. volební období.....	40
	4.3 4. volební období.....	43
	4.4 5. volební období.....	46
	4.5 6. volební období.....	49
5	ZÁVĚR	53
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	55
7	RESUMÉ	60

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem politického systému Maďarska po roce 1989, tedy po pádu komunistických režimů ve středovýchodní Evropě. Tento rok se stal klíčovým pro celý region. Odehrávalo se mnoho změn nejen v politické i ekonomické sféře, ale i v osobním životě obyvatel. Nejdůležitějším momentem byl pád železné opony, která do té doby rozdělovala Evropu na dvě sféry vlivu. Komunistické země se začaly postupně transformovat, vznikaly nové politické strany a hnutí, původní komunistické strany se chtěly zbavit minulých hodnot a snažily se zreformovat. Ne ovšem ve všech zemích se to povedlo, příkladem může být nynější česká KSČM. Změny se odehrály i v hospodářské sféře, ekonomika přešla z plánovaného hospodářství na tržní ekonomiku. Socialismus se spolu se Sovětským svazem hroutil. Rok 1989 znamenal definitivní ukončení komunistické totalitní vlády ve střední Evropě.

Toto téma jsem si vybral z toho důvodu, že mě zajímají státy našeho regionu střední Evropy. Země vzájemně spolupracují v politické organizaci Visegrádská čtyřka, jejímiž členy jsou Česká republika, Polsko, Slovensko a mnou zkoumaná země Maďarsko. Práce je případovou studií s cílem analyzovat politický systém Maďarska. V práci se budu snažit vycházet z empiricko-analytického přístupu. Hlavní položenou otázkou a cílem této práce je zjistit, zda se povedlo maďarskému režimu docílit toho, čeho se po pádu komunismu snažil dosáhnout. Jde především o to, jestli se podařilo nastolit demokratický režim v plném rozsahu, tedy zda je moc v rukou lidu a jestli pluralistické pojetí demokracie podle J. Locka funguje v praxi, neboť Maďarsko je zastupitelskou demokracií, která patří k nejčastějším formám demokratické vlády ve světě. Zda v Maďarsku fungují referenda či lidové iniciativy jako nástroj přímé demokracie, jak ji popsal J.J.Rousseau ve svém principu koncentrované moci lidu, který umožňuje využití voleb (srovnej s Říchová: 2002). Další otázkou je rozvoj maďarské ekonomiky. Zde se zaměřím na ekonomickou situaci země za posledních dvacet let. Jde hlavně o to, jestli jsou obyvatelé spokojeni se svou politickou reprezentací. Součástí státu jsou samozřejmě i jeho občané, proto si položím i otázku, jak obyvatelstvo vnímalo přechod k demokracii a jak vnímá

dnešní politickou situaci? Ve své práci se pokusím nahlédnout i do budoucnosti a podíváme se jaké jsou její vyhlídky v rámci integrované Evropy.

První kapitola se bude věnovat konci socialismu v Maďarsku a vývoji nových demokratických struktur. Pro vznik nových struktur je potřeba nejprve ty staré odstranit či nějak reformovat. Podívám se, jak probíhalo vyjednávání o převzetí vlády od dosluhujícího komunistického režimu, na diskuzi o vytvoření nového politického systému a co nové demokratické elity do něj prosazovaly vnést nového. Představím vznik prvních demokratických politických stran. Zmíním se o prvních svobodných volbách v roce 1990 i o vzniku první demokratické vlády. Situace na konci 80. let 20. století už nebyla tak nečitelná, maďarské opoziční elity čerpaly inspiraci z okolních států v podobné situaci, nejvíce pak z Polska a Československa.

Druhá kapitola je rozdělena do více částí, podkapitol. Zde jsem se zaměřil na fungování institucí typických pro demokratické parlamentní republiky. Po pádu socialismu bylo jasné, že se musí změnit celý systém. Bylo potřeba zvolit nový politický režim. Většina nově se rodících zemí změnila nebo přijala novou ústavu, Maďarsko se vydalo cestou její novelizace. Novinkou je pak nově přijatá ústava začátkem roku 2012. V této kapitole představím tři složky moci a jejich držitele. Parlament představující moc zákonodárnou, vládu a prezidenta představující moc výkonnou a soudy s mocí soudní. Představím jednotlivé funkce těchto institucí, jejich systém volby a pravomoci. Kapitola se dále zabývá volebním systémem, jenž je v Maďarsku svou podstatou velmi ojedinělý a atypickým v regionu. Další podkapitolou je systém místní samosprávy a administrativního dělení země. V této části práce se zmiňuji i o stranickém systému. V jeho vývoji představuji jednotlivé maďarské politické strany, které hrály nebo stále hrají důležitou roli ve stranickém systému země. V této části se tedy pokusím analyzovat zmíněné složky moci a podívat se, jak si stojí v porovnání s českými institucemi. Půjde především o porovnání pravomocí jednotlivých institucí.

Třetí kapitola se zabývá tzv. volebním exkursem. Jde o jednotlivá volební období, která v Maďarsku proběhla po roce 1990, po prvních svobodných volbách. Začínám druhým volebním obdobím a volbami konanými v roce 1994, končím současným, již šestým volebním obdobím. Každé volební období trvalo čtyři roky, nikdy neskončilo dříve, což tedy znamená, že se nikdy nekonaly předčasné volby.

Politický a stranický systém Maďarska proto můžeme označit za poměrně stabilní. U každého volebního období se zmíním o výsledku voleb, o sestavení vlády a jejím funkčním období. Podívám se, co se v zemi během jednotlivých období dělo, jak reagovala vláda, jak na politickou situaci reagovali občané. Jsou zde zmíněny i prezidentské volby, jenž se opakují každých pět let, výjimkou bylo odstoupení prezidenta Schmitta z funkce v březnu roku 2012. Nová volba prezidenta pak proběhla během měsíce května stejného roku. Od roku 2004 je Maďarsko členem EU a tudíž na území státu probíhají volby do Evropského parlamentu. I o nich v práci pojednávám. Tato kapitola má přinést představu o politickém dění v zemi během funkčních období. Cílem této kapitoly je poukázat na fungování režimu v praxi a podívat se na spokojenost či nespokojenost obyvatel s politickou situací.

Co se týče použité literatury, čerpal jsem z knižních i internetových zdrojů. Knižní tituly mi posloužily hlavně při psaní druhé kapitoly, kde se zmiňuji o politickém systému. Knihy jsou zaměřeny spíše na historické údaje, neexistuje velké množství knih zabývajících se současnou situací v Maďarsku, které by byly dostupné v českém jazyce. I když jsem si vybral Maďarsko, maďarský jazyk bohužel neovládám. Mnohé knihy nebo kapitoly knih se svým obsahem opakují. Častým autorem knih je Lukáš Benda, který se ve velkém zajímá o Maďarsko, proto jsem z jeho knih čerpal velmi často. Dalšími významnými autory knih jsou Richard Pražák či Michal Kubát a Ladislav Cabada. Samozřejmě proto pro moji práci bylo použití zdrojů elektronických, kde se více popisuje politické dění posledních několika let. Mezi takové zdroje patří internetové databáze, jako například Ebsco či Jstor. Používal jsem i internetové časopisy Politické revue a Cevro revue. Plno článků je čerpáno z novin, českých i zahraničních portálů, mezi nejvýznamější patří portál ČTK, Ildes nebo britská BBC. Navštívil jsem i Maďarské kulturní centrum v Praze, kde jsem nasbíral cenné informace.

2 Konec socialismu, vznik nových struktur

Narůstající problémy ve fungování kádárovského modelu státu blahobytu a zároveň celkové uvolnění společenské atmosféry v 80. letech urychlilo posílení vlivu opozičních hnutí, které se začaly formovat ve druhé polovině 70. let. Dvěma hlavními názorovými proudy v rámci tzv. jinak smýšlejících byla liberálně zaměřená "demokratická opozice" a konzervativně a národně zaměřený "lidový" proud. Demokratická opozice se rekrutovala zejména z řad levicových intelektuálů, kteří se rozešli s marxismem; tito lidé často pocházeli z rodin komunistických funkcionářů, část byla židovského původu. Demokratická opozice vystupovala proti kádárovskému režimu především ve jménu lidských práv. V 80. letech se mezi její priority dostalo vytvoření institucí demokratického právního státu. Tzv. lidový tábor tvořili konzervativně a národně orientovaní spisovatelé a intelektuálové, pocházející nejčastěji z křesťanské střední třídy. Oni sami nebo jejich rodiče byli po nástupu komunistické moci persekvováni. Základním východiskem jejich kritiky kádárovského režimu byl mravní, kulturní, ekonomický, zdravotní aj. stav národa. Zatímco lidový tábor zdůrazňoval nezávislost, ať politickou, kulturní nebo ekonomickou a pozvednutí národa, vizí liberálů bylo vymanění jednotlivce a občanské společnosti z nadvlády komunistické státní moci a naplnění univerzálně platných lidských práv (Benda, 2003: 55).

K sesazení Kádára pomohly i obrovské demonstrace, které se týkaly Maďarů žijících v Rumunsku, ke kterým Ceausescův režim nebyl příliš vlídný. Jejich počet se po celém Rumunsku odhadoval na jeden a půl milionu, největší menšina byla na území Sedmihradska, patřící před trianonskou smlouvou Maďarsku. Ceausescu například zakázal vyučovat maďarštinu na sedmihradských školách, pokoušel se potlačit Maďarskou reformovanou církev. Zabraňoval Rumunům navštěvovat Maďarsko i jejich příbuzné v zemi. Jeho vizí bylo zničení Maďarů jako komunity v rámci Rumunska. A právě v roce 1988 probíhající demonstrace začaly s požadavky, aby vláda poskytla sedmihradským uprchlíkům asistenci. Demonstrace se pak ale rychle změnily v protikomunistické srážky. Pučem proti Kádárovi chtěli reformátoři uvnitř komunistické strany získat čas. Věřili, že když už tento starý pán odejde,

veřejnost bude předsvědčena, že starý režim skončil a pocítí sympatie vůči jeho nástupcům. To se ovšem nestalo (Sebestyen, 2009: 233-235).

Vývoj událostí v Maďarsku nejprve naznačoval, že tam komunistická strana stále ještě měla víc iniciativy než v ostatních komunistických zemích středovýchodní Evropy, například v Polsku, zatímco opozice byla stále jen v zárodečném stavu. Největší opoziční skupiny, Demokratické fórum a Svobodní demokraté, se začaly organizovat teprve v roce 1987. Jako široké duchovní obrodné hnutí vzniká právě v září 1987 v obci Lakitelek, jihovýchodně od Budapešti, Maďarské demokratické fórum. Odstranění Kádára v květnu 1988 a jeho úmrtí sotva o rok později sice symbolizovaly konec určité epochy, ale ani na straně komunistů, ani na straně opozice se tehdy nevyonořily žádné velké osobnosti (Wandycz, 1998: 250).

Nastalo období nestability. V listopadu 1988 se změnilo hnutí radikální opozice Svaz svobodných demokratů (SZDSZ) v legální politickou stranu. K ustavení samostatné politické strany směřoval i Svaz mladých demokratů (Fidesz), založený jako nezávislá mládežnická organizace již v březnu 1988. Počátkem roku 1989 byly obnoveny některé politické strany z období před nástupem komunistů k moci, například Nezávislá maloroľnická strana (FKGP), Křesťanskodemokratická lidová strana (KDNP), Sociálnědemokratická strana a další. Také uvnitř Maďarské socialistické dělnické strany (MSZMP) sílily reformní tendence (Pražák, 2005: 105).

Synonymem pro pád železné opony v Maďarsku bývají tzv. cesty trabantů. Právě trabanti a východní Němci zaplavili ulice Budapeště v létě 1989. Ovšem cesta zpět domů se už nekonala. Pro Maďary to zatím nebyl nijak vážný problém, tisíce rodin našlo ubytování u maďarských hostitelů, vláda si ale začala být pomalu vědoma toho, že záležitost může přesáhnout ve vážnou krizi či dokonce roztržku s východními Němci. Situaci nakonec nijak neřešila. Když začali Maďaři rozebírat v květnu 1989 svou část železné opony, východní Němci byli přesvědčeni, že naleznou v Maďarsku cestu ke svobodě, jelikož automaticky získávali oprávnění k udělení západoněmeckého občanství. Cesta ke svobodě ovšem nebyla nakonec tak jednoduchá, protože se nešlo dostat do Rakouska. Doufali, že je Maďaři nepošlou zpět. Ti nedovolili poslat východní Němce pryč a prohlásily, že NDR by měla vyjednat dohodu se západními Němci ohledně osudu uprchlíků v Maďarsku. Východoněmecký představitel jen zoufal nad vývojem sovětského bloku a uvedl, že

procesy v Maďarsku jsou už pravděpodobně nezastavitelné a Maďarsko se bude odtrhávat dále směrem k buržoaznímu táboru (Sebestyen, 2009: 286-291).

MDF nechtělo být uzavřeným okruhem lidí působících v ilegalitě, naopak se chtělo stát fórem, ne němž by široká veřejnost mohla diskutovat o společenských problémech. Otevřenost fóra dokládá pozvání méně radikálních představitelů liberální opozice a také představitele reformního křídla komunistické Maďarské socialistické dělnické strany. Už na jaře 1989 existovala na politické scéně celá řada subjektů různého zaměření. Tyto subjekty vstupovaly do vzájemných interakcí s vládnoucí MSZMP. Od začátku roku 1989 existoval zákon o svobodě sdružování, ten však ještě neupravoval vznik a činnost politických stran. V zájmu společného postupu při odstraňování socialistického režimu uzavřely opoziční subjekty spojenectví s označením Opoziční kulatý stůl a vyzvaly MSZMP k jednání u tzv. Národního kulatého stolu. Průběh jednání určovaly návrhy Opozičního kulatého stolu. MSZMP byla zatlačena do defenzívy a třetí strana jednání, oficiálně společenské organizace a hnutí, hrála jen vedlejší roli. Výstupem byly vedle závěrečné politické dohody také legislativní návrhy o činnosti politických stran. Finální zákon byl pak přijat v říjnu 1989. V průběhu jednání Národního kulatého stolu se naplno projevil rozdílnost v postojích jednotlivých opozičních subjektů, zejména rozdílná míra jejich radikalismu, respektive ochoty ke kompromisům s MSZMP. Nejradikálnější subjekty, SZDSZ a Fidesz nesouhlasily především s ustanovením zvolení prezidenta republiky, jež měl být zvolen před parlamentními volbami prostřednictvím přímé volby. Jako prostředek k zabránění realizace dohody zvolily vyhlášení petiční akce za uspořádání referenda, to pro ně skončilo úspěchem. SZDSZ to přineslo významné posílení voličské podpory a naopak pro MDF, které referendum bojkotovalo, se jevílo jako chybná strategie (Benda, 2003: 62-64). Ještě v říjnu 1989 došlo na sjezdu MSZMP k jejímu rozpuštění a z iniciativy reformních komunistů a pragmatiků bylo odhlasováno vytvoření nové Maďarské socialistické strany (MSZP). Strana deklarovala své cíle jako blízké západoevropským socialistickým stranám. Stejněho dne, 23. října 1989, kdy byla taktéž uzákoněna změna ústavy, byla se souhlasem maďarského parlamentu vyhlášena demokratická Maďarská republika (Hrdličková, 2008: 69-71).

2.1 První svobodné volby

Pád komunistické strany, spolu s listopadovým referendem znamenal definitivní konec komunismu v Maďarsku a přípravy na březnové parlamentní volby roku 1990, první svobodné parlamentní volby. Jednalo se o vůbec první svobodné volby v postkomunistických zemích středovýchodní Evropy (Ehrlich - Révész, 1995: 29). Ty se konaly v dnech 25. března a 8. dubna 1990. Voleb se zúčastnilo celkem 28 politických subjektů. Ovšem jen 12 bylo schopno utvořit regionální kandidátku v dostatečném počtu žup k tomu, aby mohly ustavit i kandidátku celostátní (viz. volební systém dále). Parlamentní volby přinesly vítězství Demokratickému fóru s celkovým počtem mandátů 165, druhý skončil Svaz svobodných demokratů s 94 křesly, třetí Nezávislá malorolnická strana se 44 mandáty. Čtvrté místo obsadila již přejmenovaná a zreformovaná Maďarská socialistická strana (MSZP) s 33 mandáty, a až na pátém místě skončil Fidesz s pouhými 22 mandáty, Křesťanskodemokratická lidová strana na předposledním místě s 21 mandáty. Do parlamentu se dostalo ještě 7 nezávislých kandidátů. Strany si v parlamentu celkem rozdělily 387 křesel (Benda, 2003: 67).

2.2 Nová demokratická vláda

První vládu po volbách ustavilo díky svému vítězství Maďarské demokratické fórum. Vláda se skládala ze tří koaličních partnerů: MDF, KDNP a FKGP. Jednalo se o čistou pravicovou vládu (Fröhlichová, 2009: 54). Předsedou vlády se stal představitel nejsilnější politické strany, Maďarského demokratického fóra, József Antall. Předsedou maďarského národního shromáždění se stal György Szabad a prezidentem republiky byl zvolen Árpád Göncz. Tím byly vytvořeny základní předpoklady pro přechod Maďarska do nové konfigurace Evropy, v níž se začíná prosazovat těsná spolupráce Maďarska, Polska i tehdejšího Československé federativní republiky a jejich úsilí o návrat do evropského společenství. K úspěchům vlády přispěl rozhodný rozchod s minulostí, kdy v červnu 1990 opustila sovětská vojska zemi a zároveň zanikla Varšavská smlouva. Co se týče hospodářské úrovně, Antalova vláda přikládala velký význam odškodnění za majetkové křivdy totalitního

režimu nebo znemožnění tzv. spontánní privatizace, která přinášela bývalé komunistické elitě čelné postavení. Ovšem ani jeden z těchto cílů vláda nakonec neprosadila, nebyla úspěšná ani v otázce nepopulárních hospodářských reforem (Pražák, 2005: 106-107). V této koalici hrálo prim Antalovo MDF, kandidující pod heslem „Klidná síla“, jež do značné míry vystihovalo nálady maarského obyvatelstva. To preferovalo spíše pozvolnější přechod k demokratickému systému než šokovou terapii programů SZDSZ a FIDESZ, jejíž nepřijatelnost podbarvoval až militantní antikomunismus. Tento relativně mírný postup zajistil MDF největší voličskou podporu (Lach, 1999: 63-64). Premiér Antall silně podporoval maďarskou menšinu v sousedních státech. Prohlásil, že chce být premiérem patnácti milionů Maďarů, což situaci při podpoře a rozvoji spolupráce vyostřilo a ztížilo. První neformální setkání zástupců Československa, Polska a Maďarska se uskutečnilo v dubnu 1990 v Bratislavě. Diskuze se týkala dalšího směřování zemí v otázce integrace do euroatlantických struktur. Iniciativu posléze převzali Maďaři na dalším summitu v Budapešti v únoru 1991, kde dohodli spolupráci a ve městě Visegrád poblíž Budapešti podepsali společnou deklaraci (Nálevka, 2000: 244-245).

Jedním ze základních pilířů všech transformací bylo zajištění plynulosti legislativního procesu. V Maďarsku k tomu měl přispět tzv. „Pakt“, podepsaný v dubnu 1990 mezi MDF a opoziční SZDSZ, který směřoval k celé řadě ústavních změn. Ty měly zajistit plynulý přechod k demokracii. Produktem „Paktu“ bylo také prezidentství Arpáda Göncze, kandidovaného SZDSZ. Prototyp „opoziční smlouvy“ ovšem nefungoval dlouho, protože aliance ztrácela v očích svých voličů punc opozice a podpora voličské základny se přelévávala k FIDESZ (Lach, 1999: 64-65). Ve vedení koaličních stran byla patrná nechuť k opatřením v zájmu stabilizace hospodářství. První vládu po pádu socialismu lze charakterizovat i krátkým fungováním Pétera Borosse, který převzal křeslo předsedy vlády po smrti Jozséfa Antalla v prosinci 1993. V personální oblasti vláda nedoznala žádných změn, ale z hlediska ústavního vymezení to byla vláda nová. Přestože vládní koalici vytvořili poměrně ideologicky příbuzné strany, jejich představy o konkrétních problémech začaly narušovat soudržnost už během roku 1990. Na to vláda nebyla připravena, protože se neopírala o koaliční dohodu, která by stanovovala vyjednávací mechanismy a nástroje řešení rozporů. Problematickým členem byla hlavně FKGP,

která neustále vyhlášovala nová ultimáta a hrozila odchodem z koalice. Ovšem ani postoj strany nebyl jednotný. Vedení strany požadovalo odchod z koalice, zatímco poslanecká frakce byla pro setrvání. Nakonec se vedení strany rozhodlo své poslance vyloučit ze strany a vystoupit z koalice. Nová poslanecká frakce (EKGP) ale nadále podporovala vládní koalici, takže se obě vlády, jak Antallova, tak Borossova, opíraly o parlamentní většinu. Nejméně výraznou stranou koalice i celého parlamentního stranického systému byla KDNP (Benda, 2003: 69-71).

3 Politický systém Maďarska

V této kapitole představím vývoj politického systému po pádu komunismu v Maďarsku. Budu se zabývat procesem výběru politického režimu, procesem přijetí nové ústavy i volebního systému. Podívám se, jak v zemi funguje legislativa, exekutiva i jurisdikce. Představím tedy parlament, prezidenta a vládu i soudnictví. Větší podkapitolou bude i maďarský stranický systém s konkrétními stranami politického života.

3.1 Politický režim

Po pádu starého režimu bylo jasné, že bude potřeba zvolit si režim nový. V některých státech bylo možné pozorovat opatrné pokusy o demokratizaci nebo liberalizaci politického uspořádání ještě před rokem 1989. Byly to ovšem změny dílčí, které neznamenal jeho přeměnu. K těmto změnám docházelo tváří v tvář sílící krizi komunistických politických systémů. Právě v Maďarsku v roce 1987 došlo k novele ústavy, která přinesla omezení kompetencí vlády ve prospěch parlamentu, konkrétně v otázce odebrání možnosti vydávání dekretů s mocí zákona (Schwarc, 2004: 202). Přejdeme o pár let dále, k samotné volbě režimu. Nejčastější formou demokratického politického systému byl v zemích střední Evropy režim podobný parlamentarismu, nejvíce se mu blíží, který byl zaveden i v Maďarsku. Jeho forma nebyla nijak deformována, jako v jiných postkomunistických státech. Dá se říci, že Maďarsko je, spolu s Českou republikou, jedinou konsolidovanou demokracií s parlamentním režimem. Po roce 1989 byla největší snaha učinit nový režim po dlouhých letech totality co nejdemokratičtější, dát občanům možnost podílet se na politice. Volba systému vyplynula ze složitého politického vývoje přechodu k demokracii. Ten maďarský vzešel z jednání u trojhranného stolu, jednáním zástupců komunistické strany, opozice a společenských organizací a hnutí (Kubát, 2003: 33-39). Jednou z nejvíce vnímaných otázek přechodových systémů je míra transformace starých elit do řad formující se elity. Jednou z možných metod analýzy přelévání starých elit do nového režimu je sledování vývoje institucí komunistického systému. Míra jejich

změny, respektive zachování, vypovídá o hloubce transformace. Značnou míru změn maďarské politiky představoval kolaps někdejší vládnoucí strany, která na mimořádném sjezdu v říjnu 1989, svolaném po nátlaku reformistů, de facto zanikla s tím, že reformní komunisté, podobně jako v Polsku založili stranu novou, směřující k západoevropskému modelu sociální demokracie. Nová Maďarská socialistická strana (MSZP) ovšem nepředstavovala obrovský monolit jako ještě nedávno MSZMP. Většina ze 700 000 členů Maďarskou socialistickou dělnickou stranu opustila bez toho, aniž by vstoupila do její reformně naladěné nástupkyně. Počet členů v MSZP se po založení pohyboval okolo 20 000 (Lach, 1999: 61-62).

3.2 Přijetí nové ústavy

Před všemi evropskými postkomunistickými zeměmi, tedy i před Maďarskem, stála otázka přijetí nové ústavy nebo její zásadní revize. V Maďarsku šli zcela odlišnou cestou než v jiných postkomunistických zemích. Rozhodli se o pouhou novelizaci ústavy komunistické. Maďarsko v roce 1989 novelizovalo ústavu z roku 1949. Země před rokem 1949 neměla žádnou psanou ústavu, nemohli proto vycházet z doby meziválečné, jako například v pobaltských státech, kde revidovali ústavy právě z tohoto období. Za výjimku můžeme považovat krátké období komunistického experimentu, tzv. Maďarskou republiku rad v roce 1919 (Kóntler, 2008: 613). Novelizace ústavy v roce 1989 byla natolik rozsáhlá, že se v podstatě jednalo o ústavu zcela novou. Ze 78 paragrafů zůstalo beze změn pouhých 8. Dalších 59 paragrafů se změnilo úplně, 11 jich bylo částečně změněno a nových přibýlo 29. Počet kapitol tak stoupl z 9 na 15. Novelizace ústavy vstoupila v platnost 23. října 1989. Prošla schválením Ústředního výboru MSZMP spolu s dalšími demokratizačními zákony. Maďarsko se z hlediska ústavnosti stala pluralitní parlamentní demokracií (Kubát, 2003: 34-36).

Otázka přijetí nové ústavy se na politické scéně objevovala i nadále. Nejdále dospěly přípravy paragrafového znění v letech 1995-1997. Po vypracování koncepce ústavy speciálním parlamentním výborem proběhla na jaře 1996 celospolečenská diskuse o této koncepci. Projekt byl po zapracování připomínek předán

parlamentnímu plénu k odhlasování, ten ovšem návrh nepřijal a muselo být zpracováno nové znění návrhu. Nové pozměňovací návrhy se podařilo znovu přijat, dvoutřetinovou parlamentní většinou, nicméně nebyly naplněny podmínky širokého konsensu, protože poslanci FKGP a KDNP hlasovali proti a poslanci MDF se zdrželi hlasování. Výbor byl i přesto pověřen vypracováním paragrafového znění návrhu, ale jeho práce vážla, hlavně proto, že se téma stáhlo z centra pozornosti politických stran. Výbor dokončil svoji práci začátkem roku 1998, výsledek už však nebyl předložen plénu, protože na jeho projednání nezbyl před parlamentními volbami čas. Po tomto neúspěšném pokusu maďarská politická reprezentace upustila od vytvoření nové ústavy na několik dalších let (Benda, 2004a: 218-219). A milníkem pro maďarskou ústavu můžeme označit rok 2011. Konkrétně 18. dubna 2011, kdy maďarští poslanci schválili novou ústavu, nahradí tak základní zákon země z roku 1949. Hned po schválení se stala terčem kritiky na domácí i zahraniční politické scéně kvůli nacionalistickým prvkům. Ústava byla přijata jen hlasy konzervativců pod taktovkou premiéra, která má v zákonodárném sboru potřebnou dvoutřetinovou většinu¹. Vlna kritiky zazněla i z Evropské komise, která zahájila proti Maďarsku kvůli kontroverzním ústavním změnám právní kroky a dala mu ultimátum, než ho pošle před Soudní dvůr EU². Posléze v únoru navrhla Evropská komise za trest zmrazit Maďarsku 495 milionů eur (asi 12,4 miliardy korun) z kohezních fondů, z nichž se v rámci snahy podporovat chudší regiony rozdělují v Evropské unii miliardy eur³. Situace se dále ale nijak ostře nevyvíjela. Nová maďarská ústava oficiálně vstoupila v platnost 1. ledna 2012.

3.3 Zákonodárná moc (parlament)

Parlament je základním a nepostradatelným orgánem každého

- 1 Maďarský parlament schválil novou konzervativní ústavu. *České noviny.cz, Portál ČTK*. Online na: http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/maarsky-parlament-schvalil-novou-konzervativni-ustavu/625348&id_seznam=809, 4.2.2012.
- 2 EU dává Maďarsku měsíční ultimátum. Pak ho kvůli nové ústavě pošle před soud. *Ihned.cz*. Online na: <http://zpravy.ihned.cz/svet-stredni-evropa/c1-54444990-eu-dava-maarsku-mesicni-ultimatum-pak-ho-kvuli-nove-ustave-posle-pred-soud>, 4.2.2012.
- 3 EK ve středu údajně navrhne zmrazit Maďarsku fondy kvůli deficitu. *Finance.cz*. Online na: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/343484-ek-ve-stredu-udajne-navrhne-zmrazit-maarsku-fondy-kvuli-deficitu/>, 20.7.2012.

demokratického státu. Typ parlamentu není v Maďarsku ovlivněn faktory jako jsou velikost státu nebo vnitřní struktura. Parlamentem je jednokomorové Národní shromáždění (maďarsky Országgyűlés), které je tvořeno 386 poslanci volenými na čtyřleté funkční období smíšeným volebním systémem (volební systém dále). Tento systém parlamentarismu označujeme jako unikameralismus. V čele parlamentu stojí předseda a místopředsedové. Činnost parlamentu může být ukončena předčasně pouze na základě jeho vlastního rozhodnutí nebo tehdy, vysloví-li v průběhu 12 měsíců čtyřikrát nedůvěru vládě a pokud během 40 dnů nezvolí navrhovaného kandidáta na premiéra. Zároveň musí posléze prezident republiky vyhlásit nové parlamentní volby. Od roku 1990 zatím nedošlo k předčasnému rozpuštění parlamentu a nikdy nebyly vypsány předčasné volby (Kubát, 2003: 54-57). Parlament zasedá dvakrát ročně na jarní a podzimní řádné schůzi. Výjimkou nejsou mimořádné schůze, které mohou být svolány na základě písemné žádosti prezidenta republiky, vlády nebo minimálně pěti poslanců. Zasedání je veřejné, nicméně za určitých podmínek může být veřejnosti uzavřeno. Parlament je usnášeníschopný za přítomnosti minimálně poloviny poslanců, rozhodnutí jsou přijímána prostou většinou hlasů, v případě důležitých rozhodnutí jako je například vyhlášení válečného stavu nebo vypsání referenda je potřeba dvoutřetinová většina hlasů (Hrdličková, 2008: 74-75). Co se týče pravomocí Národního shromáždění, od roku 1990 neustále narůstají. Mezi dvě hlavní funkce Národního shromáždění patří legislativa a kontrola činnosti vlády. Kromě tvorby zákonů a schvalování Ústavy parlament stanovuje sociálně-hospodářský plán státu, schvaluje státní rozpočet, vládní program či ratifikuje významné mezinárodní smlouvy. Dále volí prezidenta republiky, předsedu vlády, členy Ústavního soudu, ombudsmana, předsedu Nejvyššího soudu a předsedy i místopředsedy Státního kontrolního úřadu. Ve fungování parlamentu hrají významnou roli stálé parlamentní výbory, jejichž struktura kopíruje rozdělení vládních resortů. Význam postavení výborů je dán jejich pravomocemi v rámci legislativního procesu. Mají tedy právo zákonodárné iniciativy. Na základě volebních výsledků, respektive velikosti jednotlivých parlamentních frakcí se odvíjí i obsazení parlamentních výborů poslanci a další legislativní záležitosti a privilegia. To znamená, že nezávislí poslanci, kteří nejsou členy poslaneckých klubů nemají téměř žádnou moc (Schwarc, 2004: 202-205). Ústava definuje instituci komisaře (ombudsmana)

pro lidská práva a pro práva národnostních a etnických menšin, jejichž hlavním úkolem je chránit občanská práva a vykonávat kontrolu nad státní správou. Ombudsmani předkládají parlamentu zprávu o své činnosti. Zprávu o své činnosti předkládá rovněž Státní kontrolní úřad, jenž spravuje kontrolu nad finanční a ekonomickou oblastí, a ve které jde o správu veřejných financí⁴.

3.4 Výkonná moc (prezident a vláda)

Výkonná moc je v Maďarsku v rukou prezidenta a vlády. Existuje zde dualistická exekutiva, moc je rozdělena na dvě části. Na jedné straně hlava státu, na druhé vláda v čele s premiérem. Za dob komunismu úřad prezidenta neexistoval, zavedla se kolektivní hlava státu. Individuální hlava státu byla znovu zavedena až v souvislosti s reformami a pádem komunismu. Otázka prezidenta a jeho volby se stala v Maďarsku velmi ožehavým tématem při rozhovorech o dalším vývoji země. Politické strany SZDSZ a Fidesz totiž nesouhlasily s volbou prezidenta před koncem roku 1989. Reálnou šanci na zvolení měl v té době reformista z řad MSZMP Imre Pozsgay. Obávali se, že pokud by vládl dalších 5 let představitel MSZMP, navíc s mandátem z přímé volby, pak by byly dlouho očekávané politické změny jen polovičaté. Strany tak vyhlásily petiční akce za uspořádání referenda, kde byla nastolena otázka o volbě prezidenta, tedy přesněji o jeho zvolení až po zvolení nového parlamentu. Odpovědi voličů pro a proti nebyly až tak rozdílné, 50,07 % zúčastněných se vyslovilo kladně (Benda, 2003: 62-63). Postavení prezidenta je ze systémového hlediska určeno způsobem volby a rozsahem a kvalitou jeho kompetencí. Prezident podle ústavy reprezentuje jednotu národa, dohlíží na demokratický vývoj ve státě a je zároveň velitelem ozbrojených sil. Prezidentem může být každý maďarský občan starší 35 let. Jeho volba probíhá v parlamentu v přímých a tajných volbách a k jeho zvolení je potřeba dvoutřetinová většina hlasů všech členů. Pokud není zvolen kandidát v prvním kole, následuje kole druhé, kde je potřeba jen dvě třetiny většina hlasů. Pokud ani druhé kolo není úspěšné, koná se třetí, kde vítězí kandidát s prostou většinou hlasů. Prezident je volen na pětileté

⁴ General Information. *The Hungarian National Assembly*. Online na: <http://parlament.hu/angol/angol.htm>, 22.7.2012.

funkční období s možností jednoho znovuzvolení. Proces odvolání prezidenta, tzv. impeachment, může iniciovat minimálně pětina poslanců. O vině prezidenta následně rozhoduje Ústavní soud. Vzhledem k volebnímu systému, díky kterému vznikají v Maďarsku poměrně silné vlády, je role prezidenta omezena především na reprezentativní funkci, přičemž jeho pravomoci se zvyšují v případě výjimečného stavu (Hrdličková, 2008: 73-74). Mezi pravomoci prezidenta patří reprezentace státu navenek, práva týkající se mezinárodních vztahů (což znamená podepisování smluv nebo pověřování velvyslanců), jmenování a odvolávání státních představitelů (tedy ministrů, soudců či rektorů) a má pravomoc udělovat milosti. Jeho další pravomoci jsou spojeny s parlamentem, kdy vyhláší volby, může svolat a rozpustit parlament a může iniciovat referendum. Všechny prezidentovi akty musí být kontrasignovány předsedou vlády nebo příslušným ministrem. Nemůže-li prezident z jakýchkoliv důvodů vykonávat svůj úřad, je zastoupen předsedou parlamentu, ten ale nemá právo suspenzivního veta ani nemůže rozpustit parlament. Současným prezidentem je od května 2012 János Áder⁵.

Vláda nese politickou zodpovědnost, je zodpovědná parlamentu a vychází z jeho většinové podpory. Jde o kolektivní orgán skládající se z předsedy vlády a ministrů. Ministry jmenuje a odvolává prezident republiky na návrh předsedy vlády, premiéra volí parlament nadpoloviční většinou hlasů na návrh prezidenta. Ústava neupravuje míru pravomocí prezidenta při jeho výběru premiérského kandidáta. Většinou se jedná o lídra vítězné strany voleb. Schválí-li parlament premiéra, je zároveň schválena i podpora vládě. Vláda je ustavena jmenováním ministrů, kteří skládají slib před poslanci. Odpadá zde povinnost dalšího předstoupení před parlament se žádostí o důvěru. Mandát vlády končí zvolením nového parlamentu, odstoupením předsedy vlády či jeho úmrtím, vyslovením nedůvěry předsedovi vlády a volnou nového premiéra. Na rozdíl od možnosti vyslovení nedůvěry premiérovi parlament nemůže vyslovit nedůvěru jednotlivým ministrům (Ehrlich - Révész, 1995: 79-80). Ve struktuře výkonné moci existuje princip tzv. konstruktivního vota nedůvěry, který posiluje stabilitu vlády. To znamená, že návrh na vyslovení nedůvěry předsedovi vlády může podat jedna pětina poslanců parlamentu, přičemž součástí

5 About the institution of the President of the Republic . *Office of the president of the republic*. Online na: http://keh.hu/about_the_institution_of_the_president_of_the_republic/1586-About_the_institution_of_the_President_of_the_Republic, 22.7.2012.

návrhu musí být jméno nového kandidáta na post předsedy vlády. Vzhledem k vyjímečné pozici premiéra je vyslovení nedůvěry vůči němu chápáno jako vyslovení nedůvěry celé vládě. Vláda může také prostřednictvím premiéra požádat parlament o udělení vota důvěry a pokud ho nedostane, musí podat demisi (Fröhlichová, 2009: 28-32). Maďarský parlamentní režim lze označit za systém se silným postavením premiéra. Silné postavení předsedy vlády se odráží v institucionálním řešení vládního aparátu, nerovnost můžeme vnímat jen v pozici mezi premiérem a jeho kabinetem, nikoli mezi ministry samotnými. Premiérovi je podřízený Úřad předsedy vlády, který svou strukturou kopíruje strukturu vládních resortů (Benda, 2004a: 226-227).

3.5 Soudní moc

Nedílnou součástí každého demokratického systému je bezesporu nezávislý soudní systém. Speciálním soudním orgánem je Ústavní soud. Maďarský Ústavní soud totiž stojí mimo všechny legislativní, exekutivní či soudní orgány. Pro Ústavní soud lze vymezit několik pravomocí, kterými disponuje. Jde o výklad ústavy a ústavních zákonů, kontrola ústavnosti zákonů a kontrola ústavnosti a zákonnosti podzákoných předpisů, kontrola souladu zákonů s mezinárodními smlouvami, kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavou, rozhodování o ústavních stížnostech fyzických a právnických osob či rozhodování kompetenčních sporů (Kubát, 2003: 60-61). Výčet pravomocí maďarského Ústavního soudu je poměrně velký, jeho postavení lze označit jako silné, obecně se dá říci, že dohlíží na soulad právních norem s Ústavou. V případě, že shledá zákon či jinou právní normu za protiústavní, má pravomoc je zrušit. Ústavní soud v Maďarsku čítá, již po změnách v roce 2012 15 členů. Ústavní soudce volí parlament, předsedu a místopředsedu soudu volí sami ústavní soudci. Délka mandátu člena ústavního soudu činí 12 let s možností 1 znovuzvolení. Soudci ústavního soudu nemohou být členy politických stran a nemohou vyvíjet žádnou jinou politickou aktivitu⁶. Nově přijatá ústava začátkem roku změnila i Ústavní soud. Jednak ve zvýšení počtu členů o 4, ale za sporné je především označováno omezení pravomocí ústavního soudu, který nově

⁶ History, Organization. *The Constitutional Court of Hungary*. Online na: <http://mkab.hu/alkotmanybirosag/az-alkotmanybirosagrol/tortenet>, 23.6.2012.

nebude mít právo posuzovat fiskální a daňovou legislativu. Rozhodovat o ní bude moci jen tehdy, když státní dluh překročí 50 % hrubého domácího produktu⁷. Podle Ústavy článku 45 vykonávají moc soudní Nejvyšší soud Maďarské republiky, soudní tabule (odvolací soudy), Soud pro hlavní město a župní soudy, místní soudy a pracovněprávní soudy. Zákonem mohou být zřízeny další speciální soudy, například soud vojenský. Nejvyšší soud jakožto nejvyšší orgán soudní moci má za úkol zajišťovat jednotu právní praxe a jeho rozhodnutí v této oblasti jsou pro všechny soudy závazná. Předsedu Nejvyššího soudu volí parlament na návrh prezidenta republiky, k jeho zvolení je potřebná dvoutřetinová většina všech poslanců (Benda, 2004a: 229). Soudce jmenuje prezident republiky a lze je odvolat na základě procedur stanovených zákonem. Soudci jsou nezávislí, nesmějí vyvíjet žádnou politickou aktivitu. Soudy mohou vykonávat spravedlnost prostřednictvím soudcovských rad, kde mohou zasedat laičtí soudci. Předseda a samosoudce však musí mít právnické vzdělání. Ústavním orgánem je i generální prokurátor, který ochraňuje práva fyzických a právnických osob a nezávislých organizací. Udržuje ústavní pořádek a může trestně stíhat každého, kdo poruší nebo ohrozí bezpečnost a nezávislost země. Je odpovědný parlamentu, kterému rovněž předkládá zprávu o své činnosti (Hrdličková, 2008: 77-78).

3.6 Volební systém

V rámci volebního systému existoval rozpor mezi odstupující komunistickou mocí, která prosazovala většinový volební systém a protikomunistickou opozicí, která podporovala proporční volební systém. Podoba volebního systému byla dohodnuta během rozhovorů u - již zmiňovaného - trojhranného stolu (Benda, 2003: 65). Zatímco opoziční strany chtěly navázat na tradici stranického systému v minulosti a byly velkými zastánci systému poměrného zastoupení, nově vzniklé strany upřednostňovaly dvoukolový systém absolutní většiny, kde by uspěli právě tehdejší disidenti. Vládnoucí socialisté byli pro takový systém, který by se stal nejvýhodnějším pro ně, tehdy největší politickou stranu (Hrdličková, 2008: 80-81). Maďarsko si zvolilo

⁷ Maďarský parlament schválil novou konzervativní ústavu. *České noviny.cz, Portál ČTK*. Online na: http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/maarsky-parlament-schvalil-novou-konzervativni-ustavu/625348&id_seznam=809, 10.2.2012.

velmi složitý volební systém, tzv. supersmíšený. Situace je zde poměrně komplikovaná. Na národní úrovni se setkáváme se dvěma druhy teritoriálních jednotek, ve kterých voliči odevzdávají svůj hlas. První představují jednomandátové obvody, které jsou menší než samosprávné regiony. Hranice těchto obvodů jsou vymezeny tak, aby žádný neležel ve dvou regionech. Druhý typ představuje regionální vícemandátové obvody, jenž jsou teritoriálně totožné se samosprávnými regiony (Strmiska - Chytilík - Šedo - Eibl, 2009: 98). 386 poslanců Národního shromáždění se volí systémem kombinující poměrné a většinové prvky. 152 mandátů se rozdělují poměrným způsobem na základě Haggénbach-Bischoffovy matematické metody sčítání hlasů ve 20 regionálních vícemandátových obvodech na regionální stranické kandidátce. Číslo 152 vyjadřuje maximální počet mandátů, které je možné obsadit z regionálních kandidátek, ale mandátů, které se stranám přidělují za hlasy odevzdané pro strany, jež nepřekročí pěti procentní volební klauzuli, se obsazují z kandidátek celostátních. Další 176 poslanců je voleno systémem absolutní většiny ve dvoukolové variantě v jednomandátových volebních obvodech. V prvním kole obdrží kandidát mandát tehdy, získá-li nadpoloviční většinu hlasů. Volební účast zde musí být větší než 50 %. V případě, že v prvním kole není nikdo zvolen, koná se kolo druhé, kam postupují ti kandidáti, kteří získali v prvním kole alespoň 15 % hlasů, nejméně však tři. Ve druhém kole stačí ke zvolení prostá většina hlasů s požadavkem minimální 25 % volební účasti. Zbýlých 58 mandátů tvoří vyrovnávací proporční prvek. Tyto mandátů jsou přerozděleny z celostátních kandidátek podle d'Hondtovy matematické metody volebního dělitele⁸. Jsou to hlasy, které nevedly k obdržení mandátů v předchozích dvou způsobech volby, hlasy tedy nepropadnou. Obecně se tedy podobně jako v případě České republiky jedná o hlasy, které byly odevzdány kandidátním listinám politických stran. Volební klauzule byla stanovena na hranici 5 %, která se pro koalice navyšuje na 10 a 15 % podle počtu spolupracujících stran (Strmiska - Chytilík - Šedo - Eibl, 2009: 101-102). Pro kandidaturu jednotlivců a stran na jednotlivých úrovních volebního systému jsou stanovena určitá pravidla. Pro kandidaturu v jednomandátovém obvodu se vyžaduje sesbírání 750 oprávněných podpisů voličů daného obvodu. Pro ustanovení regionální kandidátky je stanovena podmínka, že politická strana musí svými

⁸ Typologie volebních systémů. *Strany a volby*. Online na: <http://www.stranyavolby.cz/cs/volebni-systemy/?monthOffset=7>, 11.2.2012.

kandidáty obsadit alespoň čtvrtinu jednomandátových volebních obvodů na území daného regionálního obvodu. Ustavení celostátní stranické kandidátky je podmíněno ustavením alespoň sedm regionálních stranických kandidátek. Maďarský supersmíšený volební systém svými většinovými prvky zvyhodňuje velké strany před menšími. Vítězným stranám přiděluje větší podíl mandátů než kolik by odpovídalo jejich zisku na stranické kandidátce. Menší strany také znevýhodňuje v případě podmínek ustavování kandidátů a kandidátních listin právě i pěti procentní volební klauzule. Tento volební systém lze hodnotit jako nástroj účinný proti fragmentaci stranického systému. Aktivní volební právo pro volby do parlamentu, místních samospráv, menšinových samospráv, stejně jako právo na účast v celostátním nebo místním referendu náleží podle Ústavy všem zletilým maďarským občanům žijícím na území Maďarska, s výjimkou osob s omezenou právní způsobilostí, osob vykonávajících pravomocným rozsudkem vyměřený trest odnětí svobody či osob podstupujících pravomocně nařízenou nucenou ústavní léčbu. Volební právo je dále omezeno podmínkou, že se občan musí nacházet v den voleb na území státu (Hloušek - Kopeček - Šedo, 2011: 180-183).

3.7 Systém samosprávy, administrativní dělení

Maďarsko je unitární stát s určitou mírou decentralizace státní správy. Lze tedy pozorovat dva hlavní typy samosprávy, kterými jsou samospráva místní a regionální a samospráva menšinová. Mimo těchto dvou, se do správy různých oblastí zapojují také samosprávy profesní, jako samospráva soudcovská nebo lékařská komora a další jiné (Benda 2004b: 69). Z hlediska administrativního dělení je země rozdělena na 19 žup (krajů) a území hlavního města. Župy se dále dělí na okresy, hlavní město na 24 obvodů. Speciální postavení založené na pravomocech podobné župním má pak ještě 23 měst. Jsou to města s počtem obyvatel přesahující 50 tisíc. Největšími městy po Budapešti jsou Debrecen, Miskolc, Szeged či Pécs⁹. V dnešní době evropského dělení, existují také správní jednotky označované jako NUTS II.

⁹ Administrativně správní členění země, hlavní město a další velká města, Maďarsko. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. Online na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/madarsko/index.html, 24.7.2012.

Tyto jednotky představují 7 regionů založených na základě stávajícího rozdělení sloučením zpravidla 3 žup. Mezi tyto regiony patří například Střední Maďarsko, Západní Zadunají nebo Jižní Alföld (Kéglér, 2003: 121).

3.7.1 Místní a regionální samospráva

V mezinárodním srovnání je systém institucí maďarské veřejné správy méně diferenciován než v řadě jiných zemích OECD. To lze přičíst především systémovým změnám v roce 1990, které položily nové základy, a se kterými se rozšířila veřejná správa (Balász, 2005: 10). Územní správa je označována jako dvouúrovňová, místní a krajská. Zákon o místní samosprávě vymezuje její základní práva, typy, povinné funkce a ekonomickou základnu jejich fungování. Skládá se z místních samospráv obcí a měst a župních samospráv. Speciální samosprávu vykonává hlavní město a obvody hlavního města. Mezi samosprávami neexistují žádné hierarchické vztahy (Fröhlichová, 2009: 27). Místní a župní zastupitelstva i starostové obcí, měst a obvodů hlavního města jsou voleni na 4 - leté funkční období. Starostové obcí a měst jsou voleni přímo obyvateli těchto měst. Zajímavostí je, že úspěšný kandidát (tedy ten, který získal nejvíce hlasů a který se stává starostou) zároveň získává mandát člena obecního zastupitelstva, kterému následně předsedá. Starosta reprezentuje obec navenek a odpovídá za výkon správních i samosprávných kompetencí. V obcích, které mají méně než 3 tisíce obyvatel starostové vykonávají svou funkci vedle hlavního zaměstnání. Pouze ve větších obcích provádějí starostové svou funkci na plný úvazek a jsou za tím účelem uvolňováni (Balász, 2005: 11). Obecní zastupitelstva jsou voleny komplikovanějším způsobem. V obcích s populací do 10 tisíc obyvatel jsou poslanci voleni v jednomandátových volebních obvodech. Mandát poslance obecního zastupitelstva získává ten kandidát, který získá v dané volbě nejvíce platně odevzdaných hlasů. V obcích, jejichž populace přesahuje hranici 10 tisíc obyvatel, je většina poslanců obecních zastupitelstev volených v jednomandátových volebních obvodech. Zbývající mandáty se rozdělují podle takzvané kompenzační kandidátní listiny (poměr mandátů rozdělovaných podle volby v jednomandátových obvodech a podle kompenzační kandidátní listiny je 16:11). Pro tuto volbu se používá volební systém prosté většiny a není zde stanovena minimální

volební účast (Klimovský, 2010: 46-48). V maďarském systému samosprávy existuje funkce manažera místní samosprávy. Tento manažer je do své funkce dosazen zastupitelstvem, které jej vybírá na základě výběrového řízení. Manažer místní samosprávy (neboli vedoucí administrativní úředník) řídí každodenní záležitosti a vykonává svá zaměstnavatelská práva u státních zaměstnanců¹⁰. Místní i župní samosprávy disponují širokými rozhodovacími pravomocemi. Finanční samostatnost je ovšem omezena na centrálním přerozdělování veřejných finančních prostředků. Do sféry místní samosprávy mj. patří provozování mateřských a základních škol (včetně platů učitelů), poskytování dalšího veřejného vzdělávání, knihovny, podpora sportu, zajištění základní lékařské a sociální péče, správa hřbitovů, likvidace odpadu, veřejná prostranství, územní rozvoj, ochrana životního prostředí, zásobování vodou, kanalizace, protipovodňová prevence, veřejné komunikace, osvětlení, profesionální požární ochrana (týká se pouze měst), veřejný pořádek a civilní obrana. Naopak do sféry krajské samosprávy patří střední školy, učiliště a vyšší školy, muzea, veřejné vzdělávání, práva dětí a mládeže, sportovní organizace. Patří sem také vzdělávání a péče o postižené děti, nadstandardní zdravotnictví sociální služby. Rovněž regionální rozvoj, ochrana životního prostředí, rozvoj turistiky a péče o informační systémy. Samosprávy vlastní majetek, se kterým mohou svobodně nakládat¹¹.

3.7.2 Menšinová samospráva

Maďarsko se jako jedna z mála evropských zemí vydalo cestou vytvoření menšinové s v menší míře teritoriální autonomie zavedením tzv. menšinových samospráv. Podle Ústavy jsou etnické menšiny nedílnou součástí státu, která tvoří přibližně 10 % maďarské populace (Hrdličková, 2008: 79). Dává jim právo ustavovat místní a celostátní samosprávu. Menšinové samosprávy jsou voleny přímo v obcích, kde vytvoření iniciuje alespoň pět občanů stejné národnosti. Funkční období je jako u jiných čtyřleté a volby se konají ve stejný den jako volby do místních a župních samospráv. Pro volby se uplatňuje stejný princip prosté většiny. V jedné obci může

10 Zajíček, Jaromír. Místní samosprávy a manažeři místní samosprávy v sedmnácti evropských zemích, Maďarsko. *Ministerstvo vnitra České republiky*. Online na: <http://www.mvcr.cz/clanek/mistni-samospravy-a-manazeri-mistni-samospravy-v-sedmnacti-evropskych-zemich-i.aspx>, 24.7.2012.

11 Financování samosprávy v Maďarsku. *Deník veřejné správy*. Online na: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=114376>, 12.2.2012.

být více menšinových samospráv, ale občan může volit jen do jedné z nich. Menšinové samosprávy si zvolili Arméni, Bulhaři, Chorvaté, Němci, Poláci, Romové, Rumuni, Rusíni, Řekové, Slováci, Slovinci, Srbové a Ukrajinci. Menšinové samosprávy se mohou obracet na orgány státní správy a požadovat informace, předkládat návrhy nebo vznášet připomínky. Úřady mají povinnost na tato podání reagovat. Samosprávy mají v kompetenci zřizovat místní vzdělávací a kulturní centra, vypisovat výběrová řízení a podobně (Benda, 2004b: 70-71). Maďarské zákony vymezují nejen pojem menšinová samospráva, ale i její působnost a rozdělení podle administrativně-správního členení země. Podle maďarského zákona o národnostních a etnických menšinách je menšinová samospráva organizací, která vykonává v tomto zákoně určené úlohy v oblasti veřejných služeb, funguje ve formě sboru, disponuje právní subjektivitou, je založená cestou demokratických voleb, a která vzniká pro uplatňování práv náležitých menšinovým společenstvím, na ochranu a zastupování zájmů menšin, na samostatné vykonávání menšinových veřejných záležitostí na oblastní, teritoriální anebo celostátní úrovni. Veřejná politika představuje cestu, prostřednictvím které chtějí vlády na celostátní úrovni ukázat, že mají zájem zahrnout do řešení záležitostí a do řízení společnosti všechny příslušníky národnostních menšin, kteří nejsou příslušníky majoritní národnostní skupiny¹².

3.8 Existence referenda

Maďarský ústavní pořádek zná vedle výkonu moci zákonodárné prostřednictvím volených zástupců také formu přímého hlasování, prvek přímé demokracie, instituci referenda. Referendum na národní úrovni je vyhlášováno za účelem potvrzení zákona nebo pro získání názoru občanů. Je zakotveno zákonem z roku 1989, novelizován v roce 1997 a 2011. Změny v roce 1997 nebyly nijak výrazné, rozsáhlejší změna byla zapracována až do nové ústavy z roku 2012¹³. Nicméně předmětem referenda mohou být otázky týkající se pravomocí parlamentu kromě státního rozpočtu, daní a celních poplatků, povinností vycházejících z platných mezinárodních smluv, otázek zřizování, transformace a rušení institucí, rozpuštění

12 Rajňáková, Katarína. Menšinová samospráva v Maďarskej republike. *Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity*. Online na: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec1/pdf_doc/86.pdf, 24.7.2012.

13 viz. poznámka č.1.

parlamentu, vládního programu, rozpuštění místních zastupitelstev a mnohých jiných (Ehrlich-Révész, 1995: 88-89). Podle Ústavy existuje referendum závazné a konzultativní. Vypsání referenda je povinné, pokud se pro něj vysloví svým podpisem alespoň 200 000 občanů s aktivním volebním právem. Výsledek takového referenda je pro parlament závazný. Konzultativní referendum se vypisuje na základě iniciativy prezidenta, vlády, třetiny poslanců nebo alespoň 100 000 občanů s aktivním volebním právem. Výsledek je platný tehdy, je-li překročena 50 % hranice účasti oprávněných voličů (Benda, 2004b: 67-68). Jinou formou přímé účasti voličů na legislativním procesu byla pak závazná petiční akce neboli lidová iniciativa. S tou se ale v nové ústavě již nepočítá.

3.9 Stranický systém

Systémy politických stran bývají úzce spjaty s volebními systémy, které do velké míry určují jejich podobu. V Maďarsku existuje multipartismus, tedy systém více než dvou stran, který kolísá mezi umírněným a extrémním multipartismem. Znamená to, že systémy sice obsahují velký počet stran, ale spíše v nich převládají dostředivé tendence mezistranické rivality. Nezformoval se zde systém velkých stran, jako je tomu jinde na Západě, neexistuje totiž systém s dominantní stranou v dlouhodobé perspektivě. Politické strany jsou většinou slabé, jednak z hlediska organizačně-členské stránky a především z hlediska napojení na dané segmenty společnosti. Vznikají tak spojení stran, která jsou krátkodobá a stranám se nedaří vytvářet si svá pevná voličská zázemí. Ovšem stranický systém prochází přirozeně vývojem, a tak při jejich charakterizování je potřeba zachovávat opatrnost (Kubát, 2003: 77-78). Politické strany jsou přirozeně hlavními aktéry politického života od roku 1989. Byly centrem dění již v průběhu procesu přechodu k demokracii. Získání zásadní úlohy stran v politickém systému nebylo doprovázeno výrazným pronikáním politických stran do veřejného života a státní správy, dokladem je mimojiné i nízký počet členů stran v Maďarsku. Stranický systém můžeme považovat od roku 1989 za stabilní, polarizovaný na dva bloky. Ovšem za stabilitou počtu parlamentních stran se

skrývá značný přesun stranické podpory (Benda, 2004a: 232). Historie současného maďarského systému politických stran sahá do roku 1987, kdy se začaly organizovat jednotlivé proudy opozice a také obnovovat některé historické strany. Přechodem k demokracii cestou vyjednávání a rozpuštěním MSZMP na podzim 1989 skončila první etapa vývoje maďarského stranického systému, během níž vznikla převážná většina relevantních stran (Benda, 2002: 224-225). Štěpení maďarské politické scény je založeno na rozdílnosti v postojích v otázce národa, křesťanství a směřování státu. Na základě tradičního štěpení vznikly dva hlavní názorové proudy. První, tzv. tradicionalisti představovali konzervativní přístup, podporovali národní cítění maďarského národa a křesťanské hodnoty. Druhý tábor, tzv. západníci byli otevřenější, klonili se k výraznější modernizaci státu po pádu komunismu s inspirací v západní Evropě a USA. Podporovali lidská práva a zaměřovali se na sekulární společnost (Fröhlichová, 2009: 40). Tyto dvě skupiny představují historické dělení maďarského stranického systému. Od roku 1989 se objevila štěpící line typická pro postkomunistické systémy, postoj k režimu. Ovšem tato linie již v době prvních voleb postupně ztratila na důležitosti. Nedílnou součástí tamní politické scény je tradiční nacionalismus, který působí na ideologické štěpení politických stran (Benda, 2003: 100-101).

3.10 Vývoj politických stran ve stranickém systému

V rámci utváření maďarského stranického systému byly nejdůležitějšími politickými stranami MSZP, SZDSZ, Fidesz, MDF, FKGP, KDNP, MIÉP. Mezi novější politické strany můžeme následně zařadit JOBBIK a LMP. Jednotlivé strany v této kapitole představím, zahrnu je do ideologických rodin. Z ideologických rodin není zastoupena rodina etnických a regionálních stran. Bez zastoupení zůstává i rodina stran křesťansko-demokratických. Nejde o to, že by tento směr nebyl ve stranickém spektru přítomen, hodnoty křesťanské demokracie jsou součástí rodiny konzervativní (Benda, 2002: 226-227).

3.10.1 **Socialistické a sociálně demokratické strany**

Jedinou relevantní politickou stranu je v tomto spektru MSZP. Maďarská socialistická strana vznikla jako nástupnická strana někdejší komunistické Maďarské socialistické dělnické strany 7. října 1989. Významným faktem je vnímání MSZP jako postkomunistické strany. Stranu můžeme považovat za velkou a tradiční stranu s mnoha platformami. MSZP se někdy zdá být opoziční, a to nejen na ideologické úrovni, ale také na stranické úrovni, a to hlavně vůči centralizované a velmi mladistvé straně Fidesz. Strana má silné a stabilní sociální zázemí. Od roku 1990 má trvalé parlamentní zastoupení (Kéglér, 2003: 125). Svou orientací se strana přibližuje k západoevropským sociálním demokraciím. Po svém vzniku kladla důraz na vytvoření tržního hospodářství, ale fungování společnosti jako celku neponechává na působení trhu: vzdělávání, kultura, zdravotnictví, životní prostředí apod. vyžadují působení organizované občanské společnosti i státu (Benda, 2002: 230-231) V jejím zájmu je i prvek společenské solidarity. Strana se v roce 1989 vyslovila pro rozpuštění Varšavské smlouvy, ale i NATO, později se ovšem přiklonila k myšlence vstupu země do NATO. Hlavním politickým spolupracovníkem je strana SZDSZ, se kterou tvořila koalici v letech 1994-1998 a 2002-2008 (Benda, 2001: 40-44). Hlavními motivy a body strany jsou rovnost šancí, celoživotní vzdělání, plná zaměstnanost, sociální pomoc na principu potřeby, náprava zdravotnictví, regionalismus, pozvednutí venkova, posílení samospráv, odpovědnost státu za zahraniční maďarské menšiny či integrace Romů (Benda, 2002: 231). Program strany se v posledních letech snaží být omlazován, aby zaujal i jinou vrstvu obyvatelstva. Strana prošla úspěšnou transformací v moderní sociální demokracii, a je tak hlavní silou levé části stranického systému. Profiluje se tedy jako moderní, levicově orientovaná, liberální, sociálně-demokratická strana evropského typu, která je nejvíce proevropsky orientovanou maďarskou stranou a je členem Strany evropských socialistů. Vymezuje se proti nacionalismu pravicových stran (Hrdličková, 2009: 82-83). Výraznou osobností byl bývalý premiér a předseda strany FÉRENC Gyurcsány, který v roce 2002 sestavil vládu a v roce 2006, poprvé v novodobé historii obhájil mandát i v roce 2006. Po jeho mediálním fiasku a ekonomické krizi odstoupil v roce 2009 ze své funkce¹⁴.

¹⁴ Hungarian Socialist Party. *Britannica Online Encyclopedia*. Online na: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/276723/Hungarian-Socialist-Party-MSzP>, 25.7.2012.

V posledních volbách ztratila téměř polovinu voličské základny, obsadila 59 ze 386 křesel. Předsedou strany je v současnosti Attila Mesterházy¹⁵.

3.10.2 Konzervativní strany

Konzervativní proud představuje díky Fidesz jeden ze dvou hlavních pólů maďarského stranického systému. Fidesz- Maďarská občanská unie (Fidesz- MPS) byla začátkem 90. let založena jako liberální strana, poté proběhl výrazný posun ke konzervatismu a národní a křesťanské orientaci. Ztratila již svůj generační charakter mládežnické organizace. Strana byla založena 30. března 1988 jako opoziční skupina prosazující radikální změnu režimu a racionální role státu (Benda, 2001: 40-41, 48-52). V prvních parlamentních volbách měli společnou kandidátku s SZDSZ, která ale nevydržela dlouho, po volbách v roce 1994 vstoupil Fidesz do opozice proti MSZP a SZDSZ. Strana se posléze začala orientovat na spolupráci s MDF (Benda, 2002: 236-237). Dřívejší názvy strany zněly Svaz mladých demokratů nebo Maďarská občanská strana. Název Unie získala až v roce 2003. Jedná se o hlavní uskupení na pravé části stranického spektra a patří k jedné ze dvou dlouhodobě nejsilnějších stran maďarského stranického systému a nejsilnější strany vládní koalice po roce 1998. Od pravostředové strany zastávající liberální hodnoty při svém založení se výrazně posunula směrem ke konzervativní pravici, zejména v důsledku vývoje své politiky v národních otázkách a ve snaze sjednotit a získat pravicové voliče¹⁶. Posun strany demonstruje i přechod z liberální evropské rodiny k Evropské lidové straně v roce 2000. V programu spojuje konzervatismus s národním apelem, Apelací na nacionální cítění od konce 90. let strana posiluje svoji pozici v systému i volební zisky (Fröhlichová, 2009: 43-44). Navzdory deklarované pravicové orientaci vykazuje jeho praktická politika řadu výrazně levicových až populistických prvků. Ve volbách v roce 2010 získala do té doby nevídanou dvoutřetinovou ústavní většinu v parlamentu. Zakladatelem a současným předsedou strany je Viktor Orbán¹⁷.

15 Maďarsko, Vnitropolitická charakteristika. *Ministertvo zahraničních věcí České republiky*. Online na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/madarsko/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html, 27.2.2012.

16 Fidesz-MPP. *National populism in the countries of Visegrad, The Visegrad Fund*. Online na: <http://v4nationalism.eu/database/fidesz-mpp-fiat>, 27.2.2012.

17 FIDESZ. *Novinky.cz*. Online na: <http://tema.novinky.cz/fidesz>, 25.7.2012.

Další konzervativní, křesťansky a národně orientovanou stranou, vůdčí síla pravice v 1. polovině 90. let a jedním z hnacích motorů pádu komunismu v Maďarsku se stalo MDF. Jako plnohodnotná politická strana vznikla 24. 6. 1989. Její politický program po roce 1990 kladl zejména důraz na národní a křesťanskodemokratické hodnoty. Hlavní tezí bylo vytvoření otevřeného, sociálně-tržního hospodářství s ohledem na ekologické problémy. Významná byla i podpora zemědělství formou rodinného hospodářství. Ve volebním programu se objevila hesla „pořádek, bezpečnost, bohatství“. Dbala také na ochranu jazyka a zdůrazňovala reprezentaci zájmů všech Maďarů žijící v zahraničí nebo kulturní rozměr integrace do EU, která nesmí vést ke ztrátě národní identity a musí reprezentovat národní zájmy. Podporovalo členství v NATO, i když v roce 1989 se MDF zasazovalo za neutrální Maďarsko. Evropskou politiku chápe jako pouhý základ pro tu národní (Benda, 2000: 52-54). Již v roce 1998 neměla strana tolik preferencí, aby se dostala do parlamentu, nicméně 15 společných kandidátů s Fidesz mohlo utvořit parlamentní frakci. Roku 2002 se do parlamentu dostala jako součást volební koalice s Fidesz (Benda, 2002: 235). Od té doby byla existence strany závislá na spolupráci s Fidesz. Do voleb 2006 už šla strana sama, dostala se přes volební práh a usadila se v opozici (Hrdličková, 2009: 84). Velkým neúspěchem byly pro stranu volby v roce 2010, po kterých se stala nejsilnější mimoparlamentní stranou. Dne 8. dubna 2011 se přejmenovala na "Jólét és Szabadság Demokrata Közösség" (zkráceně JESZ, v češtině Demokratické společenství prosperity a svobody), stala se členem Evropských konzervativců a reformistů, předsedou strany byl zvolen Zsolt Makay¹⁸.

Svoji největší slávu už má za sebou Křesťanskodemokratická strana lidová (KDNP). Konzervativní strana, jenž se během 90. let ocitla na okraji politického spektra v důsledku příklonu jejího vedení k radikalismu a populismu. Jde o stranu historickou, jenž byla založena na podzim 1944 během německé okupace. Pod silným komunistickým tlakem byla ovšem už v roce 1949 zrušena a jejímu obnovení došlo na jaře 1989 (Fröhlichová, 2009: 45). Po prvních volbách začala její podpora klesat, v letech 1998-2006 byla bez parlamentního zastoupení. Voleb v roce 2006 a 2010 se strana zúčastnila v alianci s Fidesz. Je to tedy křesťansko demokratická lidová strana, tradiční pravicová strana stavějící na křesťanských hodnotách, rodině a

¹⁸ MDF now officially consigned to history. *Politics.hu*. Online na: <http://www.politics.hu/20110412/mdf-now-officially-consigned-to-history/>, 28.2.2012.

národu. Oslovuje především konzervativní katolické voliče. Hlavním cílem je zvýšit vliv katolické církve v oblasti sociální politiky, národního vzdělání a kulturního života (Hrdličková, 2008: 85). Předseda Zsolt Semjén je považován za kontroverzní osobu se silným sklonem k populizmu. V roce 1997 došlo k rozštěpení strany a přechodu části představitelů do Fidesz, kde působí jako samostatná platforma. V parlamentu obsadila 36 křesel¹⁹.

Dnes již neexistující stranou je Nezávislá malorolnická strana (FKGP), jejíž historie sahá do 30. let, byla obnovena v roce 1989 a reprezentovala zájmy drobných a středních podnikatelů, pracovala i v oblasti zemědělství. Základem byla nedotknutelnost soukromého vlastnictví, na němž má být budováno sociálně-tržní hospodářství. Ideálem byl pro FKGP občan s pevnou morálkou, díky svému majetku materiálně nezávislý na státu (Benda, 2000: 55). Prosazovala například na přechodnou dobu zavést trest smrti, prosazovala přímou volbu prezidenta, dvoukomorový parlament a přiznání volebního práva pro Maďary žijící v zahraničí. V integraci odmítala přejímání západních struktur (Benda, 2001: 55-57). Profilovala se tedy jako konzervativní, křesťansky a národně orientovaná strana s populistickými názory. Nikdy ale neměla nijak výrazný vliv. Snažila se s dočasnými úspěchy o postavení strany pro všechny (tzv. catch-all party), čímž by zaujala více voličů. Historie této strany byla doprovázena vlnami vnitřních rozporů a štěpení (Benda, 2004a: 233-234). Uvnitř strany došlo k vytvoření frakcí, ve kterých se shromažďovali odpůrci tehdejšího vedení, skupina Malorolnické občanské sdružení se dostala na kandidátku Fidesz. V roce 2001 došlo k vyhocení situace, kdy předsednictvo strany ztratilo kontrolu nad odpůrci ve straně, což vedlo k naprostému rozkladu a propadu voličských preferencí. Nejvýraznější osobností této strany byl József Torgyán (Benda, 2002: 241-243).

3.10.3 Liberální strany

V první polovině 90. let byl liberální směr zastoupen dvěma konkurujícími se subjekty, které se vyznačovaly radikálním postojem se starému socialistickému

¹⁹ Viz. poznámka č. 15., 27.2.2012.

režimu a prosazování radikálních reforem. Po posunu Fidesz ke konzervatismu zůstává relevantním zástupcem pouze Svaz svobodných demokratů (SZDSZ) (Benda, 2002: 231-232). Zdá se, že většina tradičních politických stran z 90. let se odsouvá do ústraní. Příkladem je i SZDSZ. V období přechodu k demokracii se vyznačovala radikálním antikomunismem, šlo o představitele tábora tzv. západníků, tedy liberálního proudu. V polovině 90. let došlo ve straně k vyprofilování a střetu dvou ideologických proudů: pravicovějšího a levicovějšího. Sociální smýšlení nakonec vyhrálo a posunulo stranu více doleva. Strana je hlavním koaličním partnerem MSZP, což dodnes lídři SZDSZ považují za krok špatným směrem. Jde o jedinou relevantní stranu představující liberální proud, ač středo-levicově zaměřeného, tzv. sociálního liberalismu (Fröhlichová, 2009: 42-43). Strana má voličskou základnu především u lidí s vyšším vzděláním žijících ve velkých městech. V roce 2000 se neúspěšně pokoušela o vytvoření třetího pólu stranického systému v podobě liberalismu. Pro Svaz svobodných demokratů je charakteristický negativní postoj ke starému socialistickému režimu a také tlak na radikální reformy jako je třeba změna volebního systému, přímá demokracie a to v některých otázkách i za použití internetu, daňová reforma a privatizace v některých strategických odvětvích. Vedle liberálních principů zastává v jeho programech významné místo myšlenka společenské solidarity, již považuje za slučitelnou s liberalismem (Benda, 2000: 45-48). Dlouholetým předsedou a jedním z nejvýznamnějších představitelů strany byl Gábor Kuncze, který i přes postupný pokles preferencí přivedl stranu do druhé vládní koalice se socialistickou stranou po volbách 2002. Od roku 2002 byla koaličním partnerem MSZP, ovšem v březnu 2008 se strany rozešly kvůli hluboké společenské, ekomické i politické krizi. Před volbami v roce 2006 strana změnila název na SZDSZ - Maďarská liberální strana. Do voleb 2010 šla strana pod křídly MDF s níž měla i společnou kandidátku. Obě strany nakonec zůstaly mimo parlament, volební podpora strany klesá²⁰.

20 Politické strany - Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě, s. 143. *Knihy Google*. Online na: http://books.google.cz/books?id=BbNYYCYYYa4C&pg=PA150&lpg=PA150&dq=szdsz&source=bl&ots=aJ8-jcxyol&sig=vdS3NWxxaDMT4IbXKIZW2NVVB4Q&hl=cs&sa=X&ei=EvsPUN-RMs32sgbP_YCADw&ved=0CEIQ6AEwAg#v=onepage&q=szdsz&f=false, 25.7.2012.

3.10.4 *Krajně pravicové strany*

Prvním impulsem pro vznik radikálních stran v Maďarsku se stala Strana maďarské pravdy a života (MIÉP), která se v roce 1998 dostala do parlamentu se 14 mandáty a odešla do opozice. Radikálně nacionalistická strana vzniklá odštěpením od MDF v roce 1993, kdy část poslanců v čele s Istvánem Csurkou vyhlásila Hnutí Klubů maďarské cesty (Benda, 2002: 239). Stranu lze označit za extrémistickou, antisystémovou, xenofobní či protiromskou, nicméně strana tato označení odmítá. Prezентuje se jako strana národního radikalismu, požaduje především revizi hranic, ochranu vnitřního trhu, přijmout křesťanské učení jako závaznou normu a také neutralitu Maďarska. Považuje se za stranu křesťanskou a maďarskou. Staví se proti globalizaci, proti kapitalismu volné soutěže a při integraci byla proti vstupu Maďarska do NATO. Udržuje kontakt s francouzskou Národní frontou a jinými příbuznými organizacemi (Benda, 2001: 41, 56-57). Prioritou strany je obnovení politické jednoty maďarského národa. Kriticky pohlíží i na vnitřní stav EU. Od jejího založení byl předsedou István Csurka, který v únoru 2012 zemřel. Po volbách v roce 2010 zůstala mimo parlament²¹. Své zástupce měla v parlamentu tedy jen v období 1998-2002, v ostatních volbách se jí nepodařilo získat potřebný počet hlasů. Před volbami 2006 vytvořila volební koalici s názvem Třetí cesta s pravicovou stranou Hnutí za lepší Maďarsko a agrární FKGP, která ale ve volbách propadla a následně se rozpadla (Hrdličková, 2008: 85).

Další radikální stranou působící v Maďarsku v této rodině radikálních stran je Hnutí za lepší Maďarsko (JOBBIK). Krajně pravicová strana charakterizovaná xenofobní, protiromskou a antisemitskou rétorikou, antiglobalistickými postoji a sociálně laděným populismem. Strana konstantně brojí proti romské zločinnosti, pronikání židovského kapitálu, morálnímu úpadku charakterizovanému šířením homosexuality, nechybí ani výroky popírající holocaust. Nosným tématem strany je nostalgie po velkém Uhersku²². Krajní pravice posílila v Maďarsku především po násilných pouličních protestech proti levicové vládě premiéra Ference Gyurcsányho

21 Party of the Hungarian Truth and Life (MIÉP). *National populism in the countries of Visegrad, The Visegrad Fund*. Online na: <http://v4nationalism.eu/database/party-hungarian>, 3.3.2012.

22 Movement for Better Hungary (A Jobbik Magyarorszáért mozgalom, Jobbik). *National populism in the countries of Visegrad, The Visegrad Fund*. Online na: <http://v4nationalism.eu/database/movement-better>, 3.3.2012.

v roce 2006. Předsedou je Gábor Vona, který je rovněž předseda spolku Maďarská garda, která byla v prosinci 2009 pravomocně soudně rozpuštěna. Ve volbách 2010 se poprvé dostala do parlamentu a stala se 3. nejsilnější stranou se ziskem 47 křesel, nyní je v opozici. Překvapivým výsledkem byl zisk i 3 poslanců v eurovolbách. S podobně smýšlejícími evropskými stranami Jobbik také tvoří Alianci evropských národních hnutí²³.

3.10.5 **Ekologické strany**

Jako jedinou stranu do této rodiny můžeme zařadit nejmladší stranu v rámci stranického systému, jenž se nazývá Politika může být jiná (LMP). Původně nevládní organizace ochránců přírody, hledající a nabízející zelené řešení. Heslem byla věta: Politika může být jiná, toto heslo se stalo nakonec i jménem strany. Strana se prezentuje takto: *"Naše společnost je v nezbytně nutné obnově. Maďarsko, Evropa a svět by mohl být mnohem komfortnější a lepší místa pro život. Založili jsme stranu Politika může být jiná, protože naším cílem je dosažení tohoto obnovení na základě základních hodnot trvalé udržitelnosti, spravedlnosti a participace. Přišli jsme z různých společenských vrstev, ale my všichni chceme skutečnou demokracii, sociální spravedlnost a zdravé životní prostředí. Víme, že politika může být různá a budeme to chtít dokázat. A ano, spoléháme na každého."*²⁴. Ve stranu se přeměnila na jaře 2009 před volbami do Evropského parlamentu, kde však neuspěla. Velkou podporu má v hlavním městě. V posledních parlamentních volbách hned na první pokus překonala pěti % hranici nutnou k získání mandátů a v parlamentu má 16 poslanců. V lednu 2012 byl do čela strany po Andrásu Schifferovi zvolen Benedek Jávor²⁵.

23 Jobbik. *Novinky.cz*. Online na: <http://tema.novinky.cz/jobbik>, 25.7.2012.

24 Our society is in urgent need of renewal. Hungary, Europe and the World could be much friendlier, better places to live in. We established the party Lehet Más a Politika because we aim to achieve this renewal based on the core values of sustainability, justice, and participation. We come from different walks of life, but we all want real democracy, social justice and a healthy environment. We know politics can be different and are going to prove it. And yes, we count on everyone. *About us: LMP in English*. Online na: <http://english.lehetmas.hu/about-us/>, 25.7.2012.

25 Viz. Poznámka č.15, 3.3.2012.

4 Volební exkurs

Nyní se podíváme na jednotlivá volební období v Maďarsku. Zde představím, co se v dané roky odehrálo na politické scéně, jak se měnily, vznikaly i zanikaly nové politické strany či jiné politické subjekty. Jak se dále utvářel maďarský politický systém v praxi. Kdo vyhrával volby, kdo a s kým vytvářel vládu, jak vláda pracovala nebo co slíbila splnit. Také co v dané době hýbalo politickou scénou, jak reagovali a co požadovali občané. Daná období jsem označil číslicemi, a začínám druhým volebním obdobím, jelikož volby v roce 1990, první svobodné, už jsem zmínil na začátku své práce.

4.1 2. volební období

Volební období označováno jako druhé, začalo parlamentními volbami v roce 1994 a trvalo 4 roky, tedy stejně jako funkční období nové vlády, do roku 1998. Zatím každé volební období v Maďarsku trvalo 4 roky, takže konání voleb na sebe pravidelně navazuje. Dvoukolové volby se konaly 8. a 29. května 1994. O přízeň voličů se tehdy ucházelo celkem 37 subjektů, ale jen 19 se podařilo vytvořit alespoň jednu regionální kandidátku. 15 z nich pak splnilo podmínky k vytvoření celostátní kandidátky. Do parlamentu se nakonec dostalo 6 stejných stran jako v minulých volbách v roce 1990, jen s velkým rozdílem zisků mandátů a pořadí (Benda, 2003:74). Vítězem těchto voleb se stali socialisté, byly to tedy první svobodné volby, v nichž zvítězila levice. Úspěch však bylo možné předpovídat na základě průzkumu voličských preferencí, získání absolutní většiny však mandátů však bylo překvapující. Strana MSZP získala absolutní většinu, konkrétně 54,14 % hlasů, což představovalo 209 z 386 mandátů. Druzí skončil SZDSZ s 17,88 % hlasů a ziskem 69 mandátů, třetí MDF dostalo 9,84 % a 38 mandátů. Čtvrté místo obsadila strana FKGP se 6,74 % hlasů a počtem 26 křesel. Přes 5-ti % volební klauzuli se ještě dostaly strany KDNP a Fidesz. Křesťanští demokraté se ziskem 5,70 % hlasů a 22 mandáty a Fidesz na posledním místě s 5,18 % a 20 křesly. Volební účast se oproti minulým

volbám zvýšila. V prvním kole dosáhla 68,9 % a ve druhém kole se k urnám dostavilo 55,1 % voličů (Pražák, 2010: 386). . Výsledek volebního souboje byl významně ovlivněn volebním systémem. V poměrné části získali vítězni socialisté pouhých 33 % hlasů, avšak zisk 149 většinových mandátů ze 176 možných katapultoval stranu vedenou Gyulou Hornem k celkem 209 mandátům. Předsedou parlamentu byl zvolen Zoltán Gál z vítězné MSZP. I přes získanou většinu, triumfující postkomunisté-socialisté nesestavily jednobarevnou vládu a nabídly SZDSZ jednání o koalici. SZDSZ ale za premiéra odmítl Gyulu Horna a chtěli vlastního kandidáta Gábora Kunczeho. Gyula Horn se nakonec přece stal premiérem a Gábor Kuncze ministrem vnitra a místopředsedou vlády s právem veta v personálních otázkách. Koaliční smlouvu strany podepsaly 24. června 1994, ve které byl rozdělen počet ministersterských křesel 11 ku 3 a stanovila rovný podíl na rozhodování a odpovědnosti. Ustavila rovněž Koaliční dohodovací radu, v níž měly obě strany po jednom hlasu. Vláda pak dosáhla důvěry parlamentu 15. července 1994²⁶.

Pro MSZP bylo vytvoření koalice výhodné, jelikož se mohla opírat o dosud nevídanou, více než dvoutřetinovou parlamentní většinu, která vede k předpokladu stabilního vládnutí. Vytvoření koalice s dříve radikální protikomunistickou stranou znamenalo definitivní prolomení izolace MSZP ve stranickém systému. Do koalice se zapojily dvě programově protichůdné politické strany, reprezentující odlišné zájmy. Ideologické a programové rozdíly mezi stranami přetrvávaly i nadále a nebylo snadné je překonat v zájmu společného postupu při řešení problémů. SZDSZ se tehdy rozhodl k nečekanému kroku a do koalice vstoupil. Uvnitř SZDSZ stále zazníval požadavek na vystoupení z koalice, nikdy se tak ale nestalo. Hlavní podíl na setrvání koalice měl právě Gábor Kuncze. Argumentace SZDSZ pro přijetí nabídky do koalice zněla, že tím zabrání jednostranné socialistické vládě a pomůže svými liberálními ekonomickými představami postavit maďarskou podlomenou ekonomiku na nohy. Tato idea ale nebyla úplně lichá²⁷. Spory byly i uvnitř MSZP, kde vzniklo tzv. Levicové sdružení, které podporovalo levicovější hodnoty a zájmy. Vztahy se pak nakonec uklidnily, a dokonce se začalo hovořit i o jejím pokračování v příštím parlamentním

26 Mlejnek, Josef jr.:2002. Úspěšný hybrid od kulatého stolu? *Revuepolitika, Revue Proglas 4/2002*. Online na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/943/uspesny-hybrid-od-kulateho-stolu>, 28.7.2012.

27 Gál, Evžen: 2010. Kde se loví hlasy a jak dostat džiny do láhvi. *Listy 4/2010*. Online na: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=104&clanek=041016>, 28.7.2012.

období. Nová vláda se zaměřila hlavně na ekonomickou sféru. V březnu 1995 zahájila program makroekonomické stabilizace, v jehož důsledku došlo k zásadnímu omezení státních výdajů a zbrzdění mírného hospodářského růstu. Během vládního období došlo ke zrychlení a rozšíření privatizace do strategických odvětví. V zahraniční politice se vláda orientovala, a za tři hlavní priority považovala evropskou integraci, dobré sousedské vztahy a zlepšení postavení zahraničních maďarských menšin. V praxi se posun projevil podpisem smluv se Slovenskem a Rumunskem. Největší úspěch v zahraniční politice bylo přizvání země do NATO v roce 1997 spolu s ČR a Polskem (Benda, 2003: 77-78).

FIDESZ byl konfrontován po těžké vnitrostranické krizi. Koncem roku 1993, kdy volební preference dávaly této straně velkou šanci stát se významným politickým činitelem už v oněch volbách 1994, odchází několik zakládajících členů, kteří se svými liberálnějšími představami začali vzdalovat Viktoru Orbánovi, jenž pozvolna ve straně získával čím dál výlučnější postavení. Tento rozkol byl osudný: FIDESZ nakonec ve volbách jen taktak překročil pětiprocentní volební práh, a místo úvah o způsobu vládnutí se pro Orbána stalo hlavním tématem přebudování strany²⁸. V dubnu 1995 se konal sjezd Fidesz, kde byl přijat návrh na změnu názvu strany. Nově se tak strana jmenovala Fidesz-MPP (Svaz mladých demokratů-Maďarská občanská strana). Změna spočívala i v přechodu od liberalismu k národně-konzervativní orientaci. Do čela zvolili delegáti Viktora Orbána²⁹. Pro další směřování strany ale nebylo zřejmé, zda vytvoří nadále blok s MDF nebo KDNP. Proces sblížování s MDF ale narušil právě sjezd MDF. Stoupenci liberálů založili vlastní stranu MDNP (Maďarská demokratická lidová strana). Fidesz svým posunem do pravé části politického spektra se stal jedním z potencionálních jader její integrace, soupeřem mu byla ale FKGP. Na sjezdu FKGP v roce 1995 se projednávala otázka programu za volební vítězství v dalších volbách. Podle odhadů totiž strana předstihla vládní MSZP o 1 % preferencí. FKGP se v této době výrazně radikalizovala a sbírala preference nespokojených voličů ostrou populistickou kritikou politiky Hornovy vlády (Benda, 2002: 225). Svoje sjezdy měla i MSZP. Ty se většinou zaměřovaly na stabilitu koalice a upevnění pozice premiéra Horna. Začátkem roku 1997 pak vznikla

28 Viz. poznámka č. 27.

29 Smetana, Zbyněk: 2008. Viktor Orbán. Profil politika. *Cevro revue* 4/2008. Online na: <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2008/4/202180-viktor-orban-profil-politika.html>, 28.7.2012.

dohoda mezi FKGP a KDNP, ta ale nevedla k volební koalici díky sporům ve vedení KDNP a odchodu části poslanců k Fidesz-MPP. Radikalizovala se právě i KDNP, již však tento vývoj, vedoucí v srpnu 1997 k vnitřnímu rozkolu, přinesla marginalizaci. Příznivci liberálního křídla KDNP založili Maďarský křesťansko-demokratický svaz (MKDSZ) a poslanci vstoupili do frakce Fidesz-MPP. Koncem roku se Fidesz-MPP a MDF dohodly na předvolebním spojenectví pro nadcházející volby (Pražák, 2010: 388-393). V tomto volebním období se oživila dělící linie mezi umírněnou a extrémní pravicí, která znemožnila předvolební koaliční spojení pravice, po němž se v zájmu sesazení levice volalo. Po volbách v roce 1994 lze hovořit o stranickém systému jako o extrémním multipartismu s dominantní stranou MSZP (Fröhlichová, 2009:38). Zmínit musím ještě volbu prezidenta v červnu 1995. Parlament zvolil podruhé Árpáda Göncze prezidentem (původně člen Svazu svobodných demokratů). Jeho soupeřem byl tehdy Ferenc Mádl (kandidát opoziční konzervativní strany MDF), profesora práv a bývalého ministra v Antalově vládě. Šlo však pouze o symbolický akt - Göncz suverénně zvítězil, zatímco Mádl získal pouze 76 hlasů. Árpád Göncz se sice po dobu svého prvního mandátu stabilně těšil rekordní oblibě okolo sedmdesáti procent, jakož i velké úctě, nicméně o jeho znovuzvolení tak jako tak rozhodla především dominantní pozice koalice socialistů a svobodných demokratů v parlamentu. Kdyby ve volbách roku 1994 zvítězily konzervativní strany, hlavou státu by se pravděpodobně stal někdo z jejich řad, možná právě Ferenc Mádl³⁰.

4.2 3. volební období

Třetí volební období je ohraničeno roky 1998 až 2002. Parlamentní volby se tehdy konaly 10. a 24. května 1998. Kandidovalo 26 politických subjektů, 15 splnilo podmínky pro vytvoření regionální kandidátky a 12 z nich ustavilo celostátní kandidátku. Volby roku 1998 nepřinesly výraznou změnu v počtu a výčtu parlamentních politických stran. Do parlamentu se opět probjovalo 6 stran, z toho 5 stejných jako v minulých volbách. Neúspěchem skončily volby hlavně pro KDNP, která se nedostala do parlamentu. Na úkor této strany postoupila do parlamentu

30 Mlejnek, Josef, jr.: 2002. Voliči na holičkách. *Revuepolitika, Revue Proglas 5/2002*. Online na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/958/volici-na-holickach>, 28.7.2012.

radikální strana MIÉP a zaznamenala tak svůj první volební úspěch (Benda, 2003: 82-83). Volby celkově vyhrála společná kandidátka Fidesz-MPP a MDF s procentuálním zastoupením 38,34 % v parlamentu a ziskem 148 mandátů. Jako druhá se umístila strana MSZP s poměrně těsným výsledkem hlasů a konečným počtem 134 mandátů. Pak už následoval větší odstup. Třetí místo obsadila FKGP, která po přepočtu obsadila 48 mandátů. Na čtvrtém místě skončila SZDSZ s 24 křesly a poslední stranou se ziskem 14 křesel poprvé v parlamentu strana MIÉP. Z frakce nezávislých získal 1 křeslo Mihály Kupa. K volebním urnám se v těchto volbách dostavilo méně voličů než v minulých volbách. V prvním kole přišlo 56,27 % oprávněných voličů a druhého kola se zúčastnilo 57,01 % voličů³¹.

Socialisté tedy skončili těsně za vítězným Fidesz hlavně kvůli volební kampani. Fidesz totiž vyrazil do boje s programem pravého středu, kde kladl důraz na zachování křesťansko-národních tradic a liberálních hodnot, což u voličů uspělo. V prvním kole byli sice úspěšnější socialisté, nejen v počtu hlasů na stranických kandidátkách, ale i umístěním kandidátů v jednomandátových obvodech. Za konečným úspěchem demokratů pak stál i fakt, že ve druhém kole se kandidáti MDF, FKGP a MDNP rozhodli odstoupit v těch obvodech, kde byli právě úspěšní kandidáti Fidesz-MPP, aby jim nekonkurovali. Jasnými koaličními partnery ve vládě Fidesz, včetně MPP a MDF, s premiérem Viktor Orbána se stali malorolníci. Ve vládě dostali 4 ministerská křesla, zatímco MDF jen jedno (Kóntler, 2001: 429). Jistým překvapením těchto voleb byl zajisté úspěch extrémistické strany MIÉP. Strana před druhým kolem nabídla podporu pravicové kandidátce, ovšem ani jedna z pravicových stran nechtěla se stranou jednat o jakékoli formě spolupráce. V parlamentu ustavila svou vlastní frakci i se 14 poslanci díky Ústavnímu soudu, který zrušil ustanovení Jednacího řádu o potřebném minimu 15 poslanců (Benda, 2002: 239). V červenci 1998 složila vláda přísahu a začala plnit svůj program. Ten požadoval hlavně fungující stát, zdravý hospodářský rozvoj, vytvoření pracovních míst za pomoci zahraničních investic či dovršení privatizace nebo zlepšení daňového systému. Důraz se kladl na rozvoj venkova a změna systému v zemědělství, právní jistoty a zlepšení sociální politiky. Jako národní zájem byl chápán vstup do evropských struktur (NATO a EU). V programu zcela chyběl vztah se sousedními zeměmi, čehož

31 Parliamentary Elections in Hungary, 1998. *National Election Office*. Online na: http://valasztas.hu/en/onkval2010/204/204_0.html, 29.7.2012.

využívala opozice k dlouhodobé kritice (Benda, 2003: 86-88). Vztahy mezi Fidesz-MPP a MDF se vyvíjely poměrně dobře. Vznikla tak volební koalice Fidesz-MDF, která ustavila společnou kandidátku na regionální i celostátní úrovni, ale i ve všech jednomandátových obvodech, hlavním cílem této koalice byly následující volby v roce 2002 (Fröhlichová, 2009: 45). Naopak vztahy s FKGP se spíše zhoršovaly, až vyústily v roztržku. Týkala se otázky volby prezidenta, kdy FKGP navrhovala svého vůdce Józsefa Torgyána, s čímž ale koaliční partneři naprosto nesouhlasili. Výtky byla i na jeho vedení resortu zemědělství a rozvoje venkova. Torgyán nakonec odstoupil z funkce ministra a posléze i na další politickou kariéru vůbec³². Ve straně FKGP panoval ale i vnitřní rozpor. 3 její ministři se postavili na stranu Torgyánových odpůrců. Vedení strany pak rozhodlo o jejich vyloučení a vyzvalo je ke složení funkcí ve vládě. Ti neuposlechli, a ani premiér jejich demisi nepřijal. Straně tak zůstal jen jeden ministr ve vládě. O odchodu FKGP z vlády, ale Torgyán neuvažoval, prohlašoval, že nechce porušit nebo zničit národní zájem. Ovšem poslanci mu už dávno nebyli loajální. Ve straně vznikla skupina s názvem Malorolnické občanské sdružení, které podepsalo dohodu s Fidesz-MPP o zařazení představitelů na jejich kandidátku pro volby v roce 2002. To následně vedlo k jejímu naprostému rozkladu (Benda, 2003: 86-88). Podívejme se ještě na události v dalších stranách. Na sjezdu v září 1998 byl zvolen novým předsedou MSZP László Kovács. Gyula Horn se vzdal další činnosti. Svůj sjezd v roce 1999 uspořádal Fidesz-MPP, kde byl ve funkci předsedy strany potvrzen Viktor Orbán. Ale na dalším sjezdu v roce 2001 se novým předsedou strany stal Zoltán Pokorni, který vyzdvihl práci Viktora Orbána. V roce 2000 se konal sjezd SZDSZ s úkolem zvolit nového předsedu, jímž byl jmenován tehdejší primátor Budapešti Gábor Demszky. Ten se snažil stranu odklonit od pravice i levice, ovšem neúspěšně, a tak ho v roce 2001 vystřídal prosocialista Gábor Kuncze (Pražák, 2010: 394-397). Zhoršené vztahy mezi FKGP a Fidesz ovlivnily i prezidentskou volbu. Dlouho se v Maďarsku takřka všichni děsili představy, že na prezidentský trůn usedne sám rozhazovačný malorolnický populist. V Torgyánovi se však nakonec probudila alespoň kapka selského rozumu a prezidentem se stal jiný kandidát malorolnické strany. V červnu 2000 parlament vybral Ference Mádla. Mádl byl již počátkem 90. let ministrem za MDF, a tak vyhovoval i Fidesz-MPP. Proti sobě

32 Viz. poznámka č. 30.

neměl žádného protikandidáta. Do té doby dosavadní a velice populární prezident Árpád Göncz již nemohl na tento post kandidovat³³. Volby 1998 ani vývoj v následujících čtyřech letech nepřinesl zásadní změnu struktury maďarského stranického systému. Trvala naprostá dominance definované pravo-levé dělicí linie a tendence systému k bipolaritě. Bez výsledku byla snaha SZDSZ o vytvoření liberálního pólu. Jediný reálný, byť nevelký třetí pól představovala extrémně pravicová strana MIÉP (Benda, 2002: 226).

4.3 4. volební období

Toto volební období znamenalo čtyři roky vlády od roku 2002 do roku 2006. Parlamentní volby tehdy proběhly 7. a 21. dubna 2002. Do voleb se přihlásilo 23 politických subjektů, nakonec uspěly jen čtyři strany, přičemž jsou to ty stejné strany přítomné v parlamentu trvale od roku 1990: MSZP, SZDSZ, FIDESZ a MDF. Fidesz a MDF koncem roku 2001 uzavřely dohodu o spolupráci a do těchto voleb šli jako volební koalice Fidesz- MDF (Fröhlichová, 2009: 51). Podobně jako v minulých volbách, byla MSZP úspěšnější než koalice Fidesz-MDF v prvním kole voleb, kde se hlasuje na stranické kandidátce, ale zaostala právě v jednomandátových obvodech. V prvním kole voleb výrazně ztratila koalice, svou ztátu pak částečně dohnala v kole druhém. Dá se ale říci, že výsledky byly velmi těsné. Po přepočtu nakonec koalice Fidesz-MDF získala 188 mandátů v parlamentu, MSZP 178 a SZDSZ 20, přičemž je zde započítán i jeden společný kandidát MSZP a SZDSZ, který se stal členem poslanecké frakce SZDSZ. Volby přinesly takové dvě zajímavé věci, a to výraznou podporu voličů mezi dvěma největšími stranami a poměrně vysokou volební účast. V prvním kole se dostavilo 71,03 % voličů, ve druhém pak 73,39 %³⁴. Je to přikládáno velmi intenzivní předvolební kampani hlavně ze strany koalice Fidesz-MDF, která ale voliče právě od této strany spíše odehnala. Ta postavila svou předvolební kampaň na prezentaci vlastních výsledků vládnutí a na více než přehnaných slibech do budoucna MSZP reagovala negativní kampaní a ještě většími sliby. Ani toto vítězství

33 Viz. poznámka č. 26.

34 Parliamentary Elections in Hungary, 2002. *National Election Office*. Online na: http://valasztas.hu/en/onkval2010/201/201_0.html, 29.7.2012.

však uskupení vedenému premiérem Orbánem nestačí k sestavení vlády. Nemá totiž žádného koaličního partnera, neboť jeho dosavadní vládní spojenec - malorolníci - ve volbách zcela propadl a žádná jiná pravicová formace se do maďarského Národního shromáždění nedostala³⁵. SZDZS již ale dříve uvedl, že jediný přípustný koaliční partner by byla MSZP. Skutečným vítězem voleb se tak stala opoziční MSZP, která spolu se SZDSZ získala těsnou parlamentní většinu. Prezident tehdy pověřil sestavením vlády premiérského kandidáta MSZP Pétera Medgyessyho. V květnu 2002 se ujala úřadu vláda složená z členů MSZP, SZDSZ a bezpartijních. SZDSZ získala silné postavení, než vyplývalo z parlamentního zastoupení, a obsadila 4 ministerstva (zde jedno ministerstvo pro s nimi sympatizujícího bezpartijního) a 5 postů státních tajemníků, náměstků ministrů³⁶. V tentýž měsíc roku 2002 založil Viktor Orbán se skupinou předních politiků Fidesz-MPP a spřízněných intelektuálů občanský klub Svaz za národ. Po celé zemi Fidesz-MPP začal v zemi organizovat podobné Občanské kluby příznivců strany (Pražák, 2010: 398). V dubnu 2003 v Maďarsku proběhlo referendum o vstupu země do EU. Své ano přišlo vyjádřit 38 % oprávněných voličů, přičemž podmínka pro vstup byla 25 %. Volební účast se nedostala přes 50 % jak se původně počítalo, nakonec zůstala na 46 %. Maďarsko požádalo o vstup do EU jako první postkomunistická země už v roce 1994. Nízká volební účast pak vedla ke vzájemnému obviňování mezi maďarskými politiky. Vládnoucí socialisté obvinili opozici, která označila přistoupení k EU jako donucení a svou podporu vstupu vyjadřovala velmi vlažně. Fidesz oponoval tím, že kampaň vládní koalice byla příliš zjednodušující, protože neupozorňovala na stinné stránky vstupu do EU³⁷. V květnu téhož roku došlo taktéž k rozšíření vlády o dvě nová ministerstva. Jednalo se o ministerstvo pro evropskou integraci a o ministerstvo pro rovnost šancí. Do čela se dostali bezpartijní ministři. Květen 2003 byl rovněž důležitý pro Fidesz-MPP, jenž dostal nové jméno Fidesz-MPSZ, tedy Svaz mladých demokratů-Maďarský občanský svaz. Strana zdůraznila celonárodní ráz a poukazovala na křesťanské zásady či obnovu mravního řádu (Pražák, 2010: 399). 1.

35 Mrklas, Ladislav: 2002. Na okraj voleb v Maďarsku (i v České republice). *Revuepolitika, Revue proglas* 4/2002. Online na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/944/na-okraj-voleb-v-madarsku-i-v-ceske-republice>, 29.7.2012.

36 Šedo, Jakub: 2002. Parlamentní volby v Maďarsku 2002. *Středoevropské politické studie, Podzim 2002*. Online na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=25>, 29.7.2012.

37 Státy přistupující k Evropské Unii, Maďarsko. *BBC Czech*. Online na: http://www.bbc.co.uk/czech/specials/1142_eu_new_states/page7.shtml, 25.3.2012.

května 2004 se stalo Maďarsko a dalších 9 států plnohodnotnými členy EU. 13. června se následně konaly volby do EP. V těch zvítězila strana Fidesz-MPSZ se 47,40 % hlasů, druhá skončila MSZP s 34,30 %, třetí SZDSZ se 7,74 % hlasů. Poslední zůstala strana MDF se ziskem 5,33 % hlasů. Uzavírací klauzule byla pět procent. Celkově se rozdělovalo 24 mandátů. Rozdělení bylo následovné: 12, 9, 2 a 1 mandát³⁸. Výsledky voleb v zásadě kopírovaly parlamentní složení. Srpen 2004 znamenal změny ve vládě. Z funkce odstoupil premiér Medgyessy kvůli útokům za špatnou hospodářskou politiku a nestabilitu vlády, když odvolal tři ministry včetně ministra Svobodných demokratů. Hlavním důvodem byly odlišné názory koaličních partnerů na správu země po vstupu do EU a rozpočtové priority. Nástupcem se měl stát bývalý ministr práce Peter Kiss³⁹. Na jeho místo byl ovšem zvolen Ferenc Gyurcsány, dosavadní ministr pro záležitosti dětí a sportu. Následně vznikla nová koaliční vláda MSZP a SZDSZ (Fröhlichová, 2009:42). 7. června 2005 se konaly další prezidentské volby. Maďarským parlamentem byl novým prezidentem na další pětileté funkční období zvolen někdejší předseda Ústavního soudu Lászlo Sólyom. Při první volbě dostal jako nezávislý kandidát 13 hlasů a vše se pro bývalého prvního šéfa maďarského ústavního soudu zdálo odbyté. Situace se jevila o to beznadějněji, že nedokázal získat ani podporu všech zákonodárců své bývalé strany, Maďarského demokratického fóra. Jenže pak situace začala trochu připomínat volbu českého prezidenta Václava Klause v roce 2003. I tam socialistická koalice disponovala většinou hlasů, ale rozklad v jejích řadách byl tak výrazný, že opozice ucítila šanci. Nakonec se Sólyom stal kandidátem celé pravice a v klíčové volbě porazil socialistickou kandidátku, někdejší předsedkyni parlamentu Katalin Sziliovou z MSZP poměrem 185 hlasů ku 182⁴⁰.

38 Výsledky voleb do Evropského parlamentu ve všech 25 členských zemích EU. *Český statistický úřad*. Online na:

http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/vysledky_voleb_do_evropskeho_parlamentu_ve_vsech_25_clenskych_zemich_h_eu, 29.7.2012.

39 Maďarský premiér oznámil rezignaci. *Zprávy.rozhlas.cz*. Online na:

http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/_zprava/129410, 29.7.2012.

40 Velkomadžarský prezident László Sólyom provokuje Evropu. *E.15.cz Zprávy*. Online na:

<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/politika/velkomadarsky-prezident-laszlo-solyom-provokuje-evropu>, 29.7.2012.

4.4 5. volební období

Páté volební období je poměrně nedávné, konkrétně od roku 2006 do roku 2010. Volby byly vyhlášeny na 9. a 23. května 2006. Z proporční volby ve 20 regionálních vícemandátových obvodech a z možného maximálního obsazení 152 mandátů, bylo takto zvoleno 146 poslanců. Dalších 176 poslanců bylo zvoleno systémem absolutní většiny ve dvoukolové variantě, přičemž v prvním kole se takto podařilo poslance zvolit v 66 obvodech. Zbylých 58 mandátů, rozdělovaných z celostátních kandidátek na základě hlasů, které nevedly k obdržení mandátů v předchozích dvou způsobech volby, tvoří vyrovnávací proporční prvek. Do parlamentu se po sečtení hlasů dostalo pět politických stran z celkového počtu 48 subjektů. Vítězem se stala dosavadní vládní koalice MSZP a SZDSZ se ziskem 210 křesel a zastoupením 54,4 %⁴¹. Stalo se tak poprvé od pádu komunismu, co voliči znovu zvolili dosavadní vládní koalici na další volební období. Koalice stran Fidesz-MPSZ a KDNP obsadila 164 křesel. Do parlamentu se ještě dostalo MDF s 11 mandáty. Jeden poslanec je nezávislý. Největším překvapením se stalo parlamentní zastoupení obou malých stran, SZDSZ a MDF. Straně MDF nedávaly totiž předvolební průzkumy šanci dostat se do parlamentu, překročit samostatně onu 5 % klauzuli. Po volbách je tedy vidět zjevná tendence vedení maďarského stranického systému k bipartismu⁴². Pravicová koalice tedy ve volbách prohrála, a to i díky faktu, že se Fidesz rozhádal s MDF před druhým kolem voleb. Situace se po volbách poměrně dost vyostřila. V květnu 2006 tehdejší premiér Ferenc Gyurcsány v emotivním projevu v kruhu parlamentní frakce MSZP prohlásil, že v kampani socialisté lhali o zhoršující se politické i hospodářské situaci, kterou drželi jen za cenu podvodů a korupce. Tajně natočený projev pak odvysílal v září rozhlas, což vedlo k rozsáhlým protivládním demonstracím. Vyvrcholením byl útok na sídlo státní televize v Budapešti a její demolicí, při kterém bylo zraněno 113 policistů a 50 demonstrantů. Skupina osob i poničila památník sovětských vojáků na Náměstí svobody. Vše navíc vysílala televize v přímém přenosu. Všechny parlamentní strany

41 Parliamentary elections in Hungary 2006. *National Election Office*. Online na: http://valasztas.hu/en/onkval2010/196/196_0.html, 30.7.2012.

42 Benda, Lukáš: 2006. Parlamentní volby v Maďarsku 2006. *Cevro revue 5/2006*. dostupné na: <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2006/5/67380-parlamentni-volby-madarsku-2006.html>, 1.4.2012.

se od útoků distancovaly a jako trestný čin jej označil i tehdejší prezident Sólyom. Demonstrace proti Gyurcsánymu pokračovaly i v následujících dnech. Táborem demonstrantů se stalo Kossuthovo náměstí v centru Budapešti, kde vyrostly i stany. Dav vyzval premiéra k odstoupení z funkce a prohlásil, že budou protestovat tak dlouho, dokud neodstoupí. K demisi tehdy vyzval ministerského předsedu také bývalý maďarský prezident Ferenc Mádl, který navrhoval parlamentu vyslovit Ferenci Gyurcsányovi důvěru jako novému premiérovi v roce 2004⁴³. Policie nakonec použila vodní děla a slzný plyn proti davům. Maďarský premiér prohlásil, že účelem jeho dubnového projevu k poslancům poté, co v dubnu zvítězili socialisté v Maďarsku ve všeobecných volbách, bylo varovat je ohledně vážných problémů a naléhavé potřeby reformy. Gyurcsány v televizi opakoval, že nemá naprosto v úmyslu odstoupit. Podporu mu vyjadřovala i domovská strana MSZP i její koaliční partner SZDSZ. Rezignaci naopak prosazovala opozice⁴⁴. Protivládni protesty se rozjeli i v říjnu 2006 při oslavě výročí protisovětského povstání v 50. letech. Demonstranti zamířili k parlamentu, kde se střetli s policií. Na náměstí měl projev i tehdejší předák opozice a dnešní předseda vlády Viktor Orbán. Policie si za zásah vysloužila kritiku od opozice, podle které postupovali policisté brutálně proti poklidné demonstraci⁴⁵. Protesty nakonec skončily koncem října 2006 s prakticky nulovým efektem, Ferenc Gyurcsány zůstal premiérem země. Ovšem protivládni a opoziční nálady zneužila krajní pravice a vystoupila s postojem, který nadřazuje maďarské menšiny v sousedních zemích a založila polovojenskou organizaci Maďarskou národní gardu. Maďarská národní garda bojovala o znovuoživení mládežnických hnutí, vytvoření rámce pro národní sebeobranu a stavu před rokem 1918. Garda je spjata se stranou JOBBIK, která byla v roce 2006 ještě mimoparlamentní. V srpnu 2007 proběhla na Budíně na náměstí před prezidentským palácem slavnostní přísaha prvních členů⁴⁶. V prosinci 2008 bylo toto uskupení soudem hlavního města Budapešti zakázáno (Pražák, 2010: 403). V únoru 2007 proběhl sjezd MSZP, na kterém byl Ferenc Gyurcsány zvolen předsedou strany a upevnil tak své postavení po protestech na jeho osobu. 30. dubna 2008

43 V Maďarsku pokračovaly demonstrace za rezignaci Gyurcsánye. *Aktuálně.cz* 27.9.2006. Online na: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/clanek.phtml?id=246845>, 1.4.2012.

44 Násilné protesty v Budapešti. *Britské listy* 19.9.2006. Online na: <http://blisty.cz/art/30350.html>, 1.4.2012.

45 Oslavy výročí v Budapešti provázejí boje v ulicích. *Idnes.cz* 23.10.2006. Online na: http://zpravy.idnes.cz/oslavy-vyroci-v-budapesti-provazeji-boje-v-ulicich-f8w-/zahranicni.aspx?c=A061023_173158_zahranicni_pei, 1.4.2012.

46 Maďarská garda. *Lidovky.cz* 27.8.2007. Online na: http://www.lidovky.cz/ln_nazory.asp?c=A070827_131637_ln-dolezal_vvr, 1.4.2012.

skončila koalice stran MSZP a SZDSZ svoji vládu. Nejdříve premiér odvolal ministryni zdravotnictví, a posléze předseda SZDSZ prohlásil, že bez reformy zdravotnictví nemá vládní koalice význam a strana tak odešla i se svými ministry z vlády. Následně byla sestavena nová, menšinová vláda MSZP. Ministerstva byla obsazena členy MSZP a bezpartijními ministry. Roky 2008 a 2009 pokračovaly dále ve znamení nepokojů s vnitropolitickou situací, ale i s narůstajícími problémy ve vztazích mezi Maďary a Slováky. Situaci vyhrotil policejní útok na fotbalové fanoušky ve slovenské Dunajské Středě. Premiér Gyurcsány označil útok proti fanouškům, nejvíce postihující Maďary, za nepřiměřený. Další odezvou byla cesta Maďarů na Slovensko v kopích nacistických uniforem, kde zamazávali maďarské názvy obcí v maďarských oblastech na jižním Slovensku. Byla proto svolána schůzka obou premiérů zemí k postupu proti extremismu. Došlo ale ke sporu v názorech na viníky, a tak schůzka nic nového nepřinesla (Pražák, 2010: 403-404). Situace se dále zhoršila po přijetí kontroverzního jazykového zákona na Slovensku, který mj. kritizoval i evropský parlament. Jde především o to, že na všech úřadech na Slovensku se musí mluvit výhradně slovensky. Ve své mateřštině mohou příslušníci menšin s institucemi komunikovat jen v místech, kde tvoří nejméně pětinu obyvatel. Ve slovenštině musí být i veřejná oznámení a tabule. Na jihu Slovenska žije početná maďarská menšina, která tvoří desetinu obyvatel země. Podle Budapešti tak Bratislava diskriminuje menšiny v zemi, ta však takové nařčení odmítá. Slovenský velvyslanec v Budapešti se odvolal na vysokého komisaře OBSE pro národnostní menšiny, podle kterého slovenská novela odpovídá mezinárodním normám a je i v souladu s mezinárodními dohodami o menšinách či s chartou regionálních a menšinových jazyků. Zákon začal platit od září 2009⁴⁷. Několik dní před tím, v srpnu 2009, vydalo slovenské ministerstvo zahraničí nótu, ve které zakazují vstup maďarskému prezidentovi na jejich území. László Sólyom se v den výročí okupace Slovenska vojsky Varšavské smlouvy vypravil do Komárna na odhalení sochy svatého Štěpána. Na hraničním mostě přes Dunaj svoji soukromou návštěvu nakonec zrušil, aby neporušil mezinárodní právo⁴⁸. Vrátím se zpátky k politické situaci do března 2009, kdy premiér

47 Na Slovensku začal platit sporný jazykový zákon. *Novinky.cz* 1.9.2009. Online na: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/177798-na-slovensku-zacal-platit-sporny-jazykovy-zakon.html>, 1.4.2012.

48 Slováci zakázali vstup maďarskému prezidentovi. Ten návštěvu odvolal. *Idnes.cz* 21.8.2009. Online na: http://zpravy.idnes.cz/slovaci-zakazali-vstup-madarskemu-prezidentovi-ten-navstevu-odvolal-1et-/zahranicni.aspx?c=A090821_153827_zahranicni_stf, 5.4.2012.

Gyurcsány podal demisi a novým premiérem Maďarska se stal Gordon Bajnai. Jeho hlavním úkolem bylo vyvést zemi z hospodářské krize. Ve své funkci působil až do parlamentních voleb v roce 2010⁴⁹. 5. a 6. června 2009 se v Maďarsku uskutečnily volby do evropského parlamentu, ve kterých zvítězil pravicový Fidesz-MPSZ se ziskem 56 % a 15 poslanců před druhými maďarskými socialisty se 17 % a 3 poslanci. Třetí místo obsadilo hnutí Za lepší Maďarsko (JOBBIK) s 15 % a taktéž 3 poslanci a poslední skončilo MDF s pouhými 5 % a 1 poslancem (Pražák, 2010: 405). Největším překvapením těchto voleb byl průnik Jobbiku do evropského parlamentu s nečekaně vysokým ziskem a poměrně velká porážka MSZP. Ovšem krajní pravice bodovala i v jiných členských státech EU, například v Nizozemsku. Jejich úspěch se nejvíce přičítal probíhající hospodářské krizi⁵⁰.

4.5 6. volební období

Poslední volební období v Maďarsku právě probíhá. Toto je šesté, trvajících zatím dva roky od voleb v roce 2010. Prezident Sólyom vyhlásil volby na 11. a 25. dubna 2010. Zdálo se, že o vítězi je rozhodnuto již před konáním voleb. Předvolební průzkumy dávaly největší šanci straně Fidesz expremiéra Orbána, jenž byl premiérem už v letech 1998 až 2002, a který by mohl získat parlamentní většinu. Do parlamentu se podle předběžných průzkumů mají šanci dostat jen tři strany. Již zmíněný Fidesz, socialisté a nacionalistické uskupení Jobbik. Fidesz utvořil do voleb společnou kandidátku se stranou KDNP⁵¹. Strana Viktora Orbána slibovala v předvolební kampani vyvedení země z krize prostřednictvím snížení nezaměstnanosti a vytvořením nových pracovních míst, snížením daní nebo podporou malých a středních podniků. Strana také slíbila, že udělí maďarské občanství všem Maďarům žijícím v zahraničí, což by mohlo vést k dalšímu zhoršení vztahů mezi Maďary a Slováky. Výsledky voleb v zápětí nikoho nepřekvapily.

49 Gordon Bajnai. *Center for Strategic and International Studies*. Online na: <http://csis.org/expert/gordon-bajnai>, 5.4.2012.

50 Maďarští extrémisté v europarlamentu. *Idnes.cz* 14.6.2009. Online na: http://zpravy.idnes.cz/madarsti-extremiste-v-europarlamentu-pozadaji-o-zruseni-benesovych-dekretu-1wo-/zahranicni.aspx?c=A090614_111829_zahranicni_zra, 5.4.2012.

51 Maďarsko: Volby vypsaný, vítěz je znám! *Britské listy* 27.1.2010. Online na: <http://blisty.cz/art/50949.html>, 5.4.2012.

Konzervativní opoziční strana Fidesz získala téměř 68 % hlasů, v přepočtu na křesla to činí 263 z 386. Druzí se umístili socialisté s 15 % hlasů a ziskem 59 křesel. Ultrapravicový Jobbik dostal získal 12 % hlasů, tedy 47 křesel. Do parlamentu se dostala i nová ekologická politická strana LMP s výsledkem 4 % a 16 křesly. Jeden poslanec zůstal nezařazený. Fidesz tak ovládl v parlamentu dvoutřetinovou většinu. Naopak těžkou prohru utrpěli socialisté, kteří zaznamenali obrovský propad v počtu křesel. Je to přičítáno hlavně oné Gyurcsányho větě o lhaní všem a pořád, pronesenou po minulých volbách, po které začaly obrovské protesty proti jeho vládě po celé zemi. Co se týče účasti v těchto volbách, byla nižší než ve volbách minulých, pohybovala se okolo 42 %. Hlavním úkolem vlády bylo oživení hospodářství⁵². Vláda se nazývala jako Vláda národní spolupráce a předsedou se jednoznačně stal Viktor Orbán. Počet ministerstev byl snížen na deset, což bylo nejméně od pádu komunistů. Šest ministerstev bylo obsazeno ministry za Fidesz, čtyři ministerstva získaly nestraníci. Místopředsedy se staly Zsolt Semjén a Tibor Navracsics. Vláda získala důvěru parlamentu 14. června 2010⁵³. Když jsem u voleb, zmíním volbu prezidenta, která se konala krátce po parlamentních volbách. S pohodlnou většinou v parlamentu měl Fidesz obrovskou šanci na zvolení svého kandidáta. Kandidaturu přijal Páll Schmitt, tehdejší předseda parlamentu, europoslanec a olympijský vítěz v šermu. Odstupující prezident Lászlo Sólyom měl velkou podporu veřejnosti, která si přála jeho znovuzvolení. Jako svého kandidáta si ho vybrala i nejmenší parlamentní strana LMP. Již v prvním kole tajné volby získal Schmitt 263 hlasů oproti opozičnímu kandidátovi socialistů Andrásovi Baloghovi, který získal 59 hlasů. Páll Schmitt se tak podle očekávání stal čtvrtým prezidentem Maďarska po roce 1990. Jeho volební období mělo skončit v roce 2015⁵⁴, nakonec však skončilo předčasně. Necelé dva roky po jeho zvolení vyšla na povrch aféra s opisováním a plagiátorstvím jeho disertační práce. Schmitt ovšem jakákoli obvinění odmítal a neviděl souvislost s prezidentským úřadem a jeho disertační prací. Ránou pro něj pak bylo odejmutí titulu i tlak veřejnosti na jeho odvolání. 2. dubna 2012 oznámil maďarskému parlamentu

52 Fidesz drtivě vyhrál volby v Maďarsku. Bude mít ústavní většinu. *Ihned.cz* 26.4.2010. Online na: <http://zpravy.ihned.cz/svet-stredni-evropa/c1-42914400-fidesz-drtive-vyhral-volby-v-madarsku-bude-mit-ustavni-vetsinu>, 10.4.2012.

53 Members of the Government. *Website of the Hungarian Government*. Online na: <http://www.kormany.hu/en/members-of-the-government>, 10.4.2012.

54 Novým maďarským prezidentem je zlatý olympijský medailista Pál Schmitt. *Novinky.cz* 29.6.2010. Online na: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/204692-novym-madarskym-prezidentem-je-zlaty-olympijsky-medailista-pal-schmitt.html>, 15.4.2012.

svou rezignaci, který ji jednoznačně schválil, proti bylo pouhých pět poslanců. Parlament má povinnost do třiceti dnů zvolit prezidenta nového. Prozatímním prezidentem se stal současný předseda parlamentu László Kövér a jeho jméno se objevilo i na seznamu možných kandidátů na budoucí hlavu státu⁵⁵. Viktor Orbán ovšem navrhl svého kandidáta na post prezidenta. Tím se stal europoslanec a dlouhodobý člen Fidesz János Áder. Fidesz se na nominaci dohodl začátkem dubna, původně se hovořilo i o prozatímním prezidentovi Kövérovi. Zisk 262 poslaneckých hlasů stačil nakonec Áderovi na vítězství už v prvním kole a v květnu 2012 se ujal své funkce⁵⁶. Nyní se vrátím zpět k vládě a její činnosti. Po vítězství Fidesze ve volbách bylo jasné, že se země bude ubírat pravicovým směrem vládnutí. I sama postava Viktora Orbána vzbuzuje tvrdé kroky. Během tohoto volebního období se Maďarsko postavilo do čela Evropské unie v rámci svého předsednictví v Radě EU. Své půlroční vedení EU začalo Maďarsko v lednu 2011 po předsednictví Belgie a skončilo koncem června 2011, kdy předalo předsednictví Polsku. Hlavní témata maďarského předsednictví byly boj s dluhovou krizí, dlouhodobý rozpočet EU, reforma zemědělské politiky, otázka energetiky, ale i romská otázka a uspořádání summitu Východního partnerství, jehož cílem je posílení politických a hospodářských vazeb na šest bývalých sovětských republik⁵⁷. Ve stejný den co začalo maďarské předsednictví EU, začal v Maďarsku platit nový kontroverzní zákon o médiích. V něm například stojí, že premiér má dohled nad obsahem zpráv, což ohrozí jejich nezávislost. Maďarská média mají povinnost hrát více maďarské hudby nebo tolik nezatěžovat obyvatele kriminálními zprávami. Přijetím zákona se posílily pravomoci předsedkyně Národního mediálního a telekomunikačního úřadu, blízká přívrženkyně premiéra Orbána, která nyní může dle vlastní vůle vydávat nařízení a předpisy. Za porušení zákona hrozí i několika milionové pokuty. Zákon kritizovali hlavně Německo a Velká Británie⁵⁸. Jak už jsem také zmínil ve své práci, Maďarsko během této

55 Maďarský prezident odstupuje, vaz mu zlomilo opisování. *Ceskatelevize.cz*. Online na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/170629-madarsky-prezident-odstupuje-vaz-mu-zlomilo-opisovani/>, 15.4.2012.

56 Maďarsko má nového prezidenta. Poslanci zvolili Jánose Ádera. *Zpravy.rozhlas.cz*. Online na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/madarsko-ma-noveho-prezidenta-poslanci-zvolili-janose-adera---1053724, 30.7.2012.

57 Hungarian presidency of the EU. *BBC News Europe 14.1.2011*. Online na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/9362288.stm, 18.4.2012.

58 Under fire Hungary media watchdog raises concerns. *BBC News Europe 2.1.2011*. Online na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-12104203>, 18.4.2012.

poslední vlády přijalo novou ústavu. Hlasování parlamentu o nové ústavě proběhlo v dubnu 2011. Pro přijetí byla vládnoucí strana Fidesz, proti hlasoval Jobbik, socialisté a zelení z parlamentu odešli ještě před hlasováním. Ústava tak byla jednohlasně přijata. Podle Fidesze je to základní zákon 21. století. Sporné bylo především její rychlé přijetí, ale i několik odstavců týkajících demokracie, která je podle některých oponentů tímto zákonem ohrožena. V platnost vstoupila 1. ledna tohoto roku⁵⁹. Proti ústavě se v Maďarsku zvedla vlna nevole a protestů, kam se zapojilo na deset tisíc demonstrantů. Požadují její stažení, proti ústavě je i EU a USA⁶⁰. Vláda dále pokračovala ve svých hospodářských reformách týkající se zadlužení země. Ratingové agentury snížily Maďarsku ohodnocení dlouhodobých investic o jeden stupeň, což znamená pro zahraniční investory větší riziko investic a těžko předpověditelný budoucí vývoj. Agentura snížila rating především kvůli finančním problémům země, díky vládní politice, která neláká investory a ohrožuje dohody o finanční pomoci mezi Evropskou unií a Mezinárodním měnovým fondem sjednaných v loňském roce⁶¹. Jak to nakonec s Maďarskem nejen po finanční stránce dopadne nikdo neví, jelikož se celá EU potýká s krizí. Ani politická situace není v zemi stabilní, lidé nejsou nadále spokojeni se svou vládou, ovšem premiér Orbán se svojí vládou odcházet rozhodně nehodlá.

59 Hungarian parliament passes new constitution. *Reuters* 18.4.2011. Online na: <http://www.reuters.com/article/2011/04/18/hungary-constitution-vote-idUSBUD00579220110418>, 18.4.2012.

60 Budapest protest against new Hungary constitution. *BBC News* 3.1.2012. Online na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-16387761>, 18.4.2012.

61 Fitch cuts Hungary to 'BB+';negative outlook. *Reuters* 6.1.2012. Online na: <http://www.reuters.com/article/2012/01/06/idUSWLA104220120106>, 18.4.2012.

5 Závěr

Práce se zabývala vývojem maďarského politického systému po roce 1989. Jako první jsem zmínil konec socialistického režimu a rozhovory o předání moci opozičním hnutím a stranám. Tyto rozhovory se nazývaly tzv. Kulatý stůl. Po odstranění starého režimu došlo ke svobodným volbám, ve kterých zvítězila strana MDF a vytvořila první vládní koalici v novém demokratickém zřízení. Byly to vůbec první svobodné volby v postkomunistických zemích. Vláda vzešlá z voleb měla za úkol ztransformovat politickou sféru do demokratické podoby, která by vycházela z modelu západní Evropy a zajistit správný chod země. Úkol to nebyl zrovna nejlehčí, ale politické síly, elity dokázaly co se od nich očekávalo a dokázaly zemi přivést mezi demokratické státy. Úspěchem byla i začínající integrace do politických struktur západní Evropy.

V práci dále pokračuji tématem tvorby politického režimu. Po pádu socialismu bylo nutné ustanovit režim nový, plně demokratický. Maďarsko nastolilo režim parlamentní demokracie. V této kapitole jsem se taktéž zabýval principem trojí moci. Zaměřil jsem se na nový parlament, jeho pravomoci a funkce. Oproti českému je početnější, ale jen jednokomorový. Zmínil jsem vládu s prezidentem, jako orgán moci výkonné, opět funkce a pravomoce. Vláda s premiérem hraje v Maďarsku největší roli. Složkou moci je i moc soudní, kterou jsem neopomenul. Mimo moc soudní stojí jen Ústavní soud. Soudy by měly být plně apolitické. Výtkou v dnešní době je, že se exekutiva až moc stará o věci náležející výhradně jurisdikci. Důležitou součástí politického systému je bezpochyby i sám volební a stranický systém. Zde jsem popsal principy fungování volebního systému, který je v Maďarsku z evropského hlediska ojedinělý, vyjímečný. Nicméně v Maďarsku funguje stoprocentně, jedinou výtkou mu může být jeho zbytečná komplikace a lidé se v něm poměrně hůře orientují. U stranického systému jsem v jeho vývoji představil hlavní politické strany, které jsem zařadil do tzv. stranických rodin. Zde šlo hlavně o jejich charakteristiku, principy programu a jejich vládnoucí potenciály. Politické strany jsou dnes v zemi plně rozvinuté, dá se o nich mluvit jako o stranách stabilních a až na výjimky o stranách nezávislých. Nechybí ani systém samosprávy a její funkce, pravidla i

povinnosti, které jí náleží.

Další velká kapitola se následně zabývá samotnými volebními obdobími, která v Maďarsku doposud proběhla. Začínám druhým volebním obdobím po volbách v roce 1994. V jednotlivých volebních obdobích se zmiňuji o parlamentních volbách konaných v daném roce, jejich výsledky a vlády z nich vzešlé. Popisuji zde důležité politické události udávané během více jak dvacetiletého vývoje Maďarska. Zde je nastíněn vývoj hlavně z hlediska obyvatel, jak reagovali na vzniklé politické situace, se kterými nebyli spokojeni. Hlavním problémem nespokojenosti obyvatelstva je neférovost politiků, korupce a nesplněné politické sliby. Zabývám se i prezidentskými nebo evropskými volbami (evropské volby pochopitelně až po roce 2004). Evropské volby mívají nejmenší volební účast, zejména kvůli pocitu, že „Brusel je daleko“. V této kapitole bylo nejvíce čerpáno z elektronických zdrojů, jelikož se jedná o čerstvou historii, která je nejlépe zachycena v internetových článcích a dokumentech.

Práce reflektovala vývoj politických událostí v Maďarsku za poslední dvě desetiletí. Maďarsko se vydalo podobnou cestou jako jiné postkomunistické země tohoto regionu. Ve srovnání s Českou republikou má ale maďarský systém například jen jednokomorový parlament, specifický volební systém, nedávno nově přijatou Ústavu či volbu do místních samospráv. Na rozdíl od Česka nemá v plánu přímou volbu prezidenta. Budoucí vývoj Maďarska je momentálně v rukou vládní strany Fidesz, která provádí řadu nových změn v politickém systému. Jde jednak o Ústavu, zároveň i o soudnictví či samosprávu země. Ovšem co se týče obyvatel, mnoho z nich není spokojeno s touto vládou a pořádají proto různé demonstrace či mítinky. Nejen politická, ale i ekonomická budoucnost země je poměrně nejistá, jelikož se všude kolem nás zmiňuje krize. Ani samotná Evropská Unie nemá jasný cíl budoucí integrity nebo své měnové unie. Dá se v podstatě říci, že budoucnost menších zemí EU, jako je i Maďarsko nebo ČR, závisí na rozhodnutích a politických krocích velkých hráčů EU, na jejich stabilitě a politických rozhodnutích.

6 Seznam literatury a pramenů

Literatura:

Balázs, István: 2005. *The Hungarian public administration in the system of state organs*. Dostupné na: <http://misc.meh.hu/letoltheto/Kiadvany-angol-0507.pdf>, 25.7.2012.

Benda, Lukáš: 2000. Maďarská republika. In: Dančák, Břetislav - Mareš, Miroslav (eds.). *Zahraniční politika politických stran v České republice, Maďarsku, Polsku a na Slovensku*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, s. 40-62.

Benda, Lukáš: 2002. Republika Maďarsko. In: Fiala, Petr - Holzer, Jan - Strmiska, Maxmilián a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, s. 223-248.

Benda, Lukáš: 2003. Stranický systém Maďarska. In: Fiala, Petr – Herbut, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, s. 55-104.

Benda, Lukáš: 2004a. Maďarsko. In: Kubát, Michal a kol.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Eurolex Bohemia: Praha, s. 226-240.

Benda, Lukáš: 2004b. Maďarsko. In: Cabada, Ladislav – Dvořáková, Vladimíra a kol.: *Komparace politických systémů III*. Oeconomia: Praha, s. 65-80.

Ehrlich, Éva - Révész, Gábor: 1995. *Hungary and its Prospects 1985-2005*. Akadémia Kiadó. Typopress: Budapest.

Fröhlichová, Jana: 2009. Vládní model a koaliční chování v Maďarsku. In: Šušlíková,

Lada a kol.: *Vládní modely a koaliční chování ve vybraných systémech*. Institut politologických studií, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy: Praha, s. 27-68.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Šedo, Jakub: 2011. *Politické systémy*. Barrister & Principal: Brno.

Hrdličková, Blanka: 2008. Maďarsko: Pravicové reformy pod taktovkou socialistů. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomia: Praha, s.66-88.

Kéglér, Ádam (ed.): 2003. *The Visegrad Yearbook 2003*. Central European Student Partnership Organisation: Budapest.

Klimovský, Daniel: 2010. Samosprávy v EÚ: Maďarsko. *Územná samospráva, júl 2010*. Dostupné na: http://www.krajina.gov.sk/data/att/24363_subor.pdf, 12.2.2012.

Kontler, László (ed.): 2001. *Dějiny Maďarska*. Lidové noviny: Praha.

Kubát, Michal: 2003. *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Dokořán: Praha.

Lach, Jiří: 1999. *Formování politických elit v Maďarsku od 80. let do druhé poloviny 90. let*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Philosophica Politologica 1, s.57-72, dostupné na: <http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Politologica1/Politologica5.pdf>.

Nálevka, Vladimír: 2000. *Světová politika ve 20. století (II.)*. Nakladatelství Aleš Skřivan ml.: Praha.

Pražák, Richard: 2005. *Stručná historie států - Maďarsko*. Libri: Praha.

Schwarc, András: 2004. The Central Core in the Hungarian Parliament. In.: Mansfeldová, Zdenka - Olson David M. - Rakušanová, Petra (eds.). *Central European Parliaments: First Decade of Democratic Experience and the Future Prospective*. Institute of Sociology Academy of Sciences of the Czech Republic: Prague.

Sebestyen, Victor: 2009. *1989 Pád Východního bloku*. Computer Press: Brno.

Strmiska, Maxmilián - Chytilík, Roman - Šedo, Jakub - Eibl, Otto: 2009. *Volební komplexy zemí V4. Studie k pojetí víceúrovňového volebního prostoru*. Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno.

Veselý, Zdeněk (ed.): 2001. *Světová politika 20. století v dokumentech (1945-1990)*. Vysoká škola ekonomická: Praha.

Wandycz, S. Piotr: 1998. *Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti. Cena svobody*. Academia: Praha.

Prameny:

Aktuálně.cz, dostupné na: <http://aktualne.centrum.cz>.

BBC Czech, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/czech>.

BBC News, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news>.

Britannica Online Encyclopedia, dostupné na: <http://www.britannica.com>.

Britské listy, dostupné na: <http://blisty.cz>.

Center for Strategic and International Studies, dostupné na: <http://csis.org>.

Česká televize, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz>.

České noviny.cz. Portál ČTK, dostupné na: <http://www.ceskenoviny.cz>.

Český statistický úřad, dostupné na: <http://www.czso.cz>.

Český rozhlas, dostupné na: <http://www.rozhlas.cz>.

Deník.cz, dostupné na: <http://www.denik.cz>.

Deník veřejné správy, dostupné na: <http://denik.obce.cz>.

E15.cz, dostupné na: <http://www.e15.cz>.

Finance.cz, dostupné na: <http://www.finance.cz>.

Idnes.cz, dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz>.

Ihned.cz, dostupné na: <http://zpravy.ihned.cz>.

Knihy Google, dostupné na <http://books.google.cz>.

Lehet Más a Politika. LMP in English, dostupné na: <http://english.lehetmas.hu>.

Lidovky.cz, dostupné na: <http://www.lidovky.cz>.

Listy.cz, dostupné na: <http://www.listy.cz>.

Ministerstvo vnitra České republiky, dostupné na: <http://www.mvcr.cz>.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, dostupné na: <http://www.mzv.cz>.

National Election Office, dostupné na: <http://valasztas.hu/en/ovi/index.html>.

Novinky.cz, dostupné na: <http://www.novinky.cz>.

Office of the President of the Republic, dostupné na: <http://keh.hu>.

Politics.hu, dostupné na: <http://www.politics.hu>.

Reuters, dostupné na: <http://www.reuters.com>.

Revue politika, dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz>.

Strany a volby, dostupné na: <http://www.stranyavolby.cz>.

Středoevropské politické studie, dostupné na: <http://www.cepsr.com>.

The Constitutional Court of Hungary, dostupné na: <http://mkab.hu>.

The House of the Nation, dostupné na: <http://parlament.hu/angol/angol.htm>.

The Visegrad Fund, dostupné na: <http://www.v4nationalism.eu>.

Univezitná knižnica Prešovskej univerzity, dostupné na: <http://www.pulib.sk>.

Website of the Hungarian Government, dostupné na: <http://www.kormany.hu/en>.

7 Resumé

The aim of my thesis was the familiarization with the development of the Hungarian political system after 1989, after the fall of communism in the country. The thesis approaches the formation of the new democratic structures, the function of individual components of the legislative, executive and judicial powers, namely the Parliament, the government, the president and the courts. The Constitutional Court is outside of the judicial power. I focused on electoral and party system, its rules of running and the principles of the election. The thesis also shows the development of political parties and various electoral period in the last 20 years. Here I focus on elections, government formation after the election, what succeeded or failed to parties and other political events.